

Alle 12-vuotiaan lapsen tukeminen si- joituksen alkaessa kriisi- ja vastaan- otto-osastolla

Iina-Mari Honkonen
Janina Nuorala

Opinnäytetyö
Joulukuu 2018
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Sosionomi (AMK), sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Honkonen Iina-Mari Nuorala Janina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Joulukuu 2018
	Sivumäärä 71	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Alle 12-vuotiaan lapsen tukeminen sijoituksen alkaessa kriisi- ja vastaanotto-osastolla		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Kiiskilä Taja; Moilanen Johanna		
Toimeksiantaja(t) Lastensuojelun kriisi- ja vastaanotto-osasto X		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää alle 12-vuotiaiden lasten kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sijoituksen alusta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa työntekijöille tietoa, jota he voivat hyödyntää lastensuojelun kriisi- ja vastaanotto-osastolla lasten kanssa työskennellessään. Opinnäytetyön avulla haluttiin selvittää, mitkä olivat lasten ja työntekijöiden mukaan kriisi- ja vastaanotto-osaston toiminnassa esiintyviä vahvuuksia ja haasteita.</p> <p>Aineisto kerättiin lapsille toteutetuilla puolistrukturoiduilla yksilohaastatteluilla sekä työntekijöille toteutetuilla informoiduilla kyselyillä. Aineisto koostui neljän lapsen ja yhdeksän työntekijän vastauksista. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin temaattista analyysiä.</p> <p>Aineiston perusteella ilmeni, että lapsen tukemisen kannalta merkityksellistä oli lapsen perustarpeista ja arjen rutiineista huolehtiminen, työntekijän ja lapsen välinen yhteinen aika sekä lapsen ymmärryksen lisääminen ikätasoisesti hänen omasta tilanteestaan. Lisäksi merkityksellistä oli lasten keskinäisten suhteiden sekä lapselle läheisten ihmissuhteiden tukeminen. Aineistosta ilmeni, että työntekijöiden näkökulmasta lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen koettiin merkitykselliseksi. Sitä pyrittiin tukemaan arjen pysyvyydellä, tilanteen ja tunteiden sanoittamisella, empatialla sekä työntekijän läsnäololla.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että lastensuojelun kriisi- ja vastaanotto-osaston toimintaa voisi kehittää turvaamalla työntekijöiden riittävät resurssit ja lapsen kattavien perustietojen saaminen ennen lapsen osastolle saapumista. Työntekijöiden resurssin turvaamisen avulla pystyttäisiin tarjoamaan lapsille heidän kaipaamaansa kahdenkeskistä aikaa työntekijän kanssa. Kehittämiskohteena aineistosta ilmeni lasten keskinäisten suhteiden tukeminen kiusanteon ehkäisemiseksi sekä lapsen tukeminen erityisesti silloin, kun lapsi suhtautuu sijoitukseen kielteisesti.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Lastensuojelu, sijoitus, lastensuojelulaitokset, kriisit, traumatisoituminen, lapsilähtöisyys, kasvuympäristö		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Honkonen Iina-Mari Nuorala Janina	Type of publication Bachelor's thesis	Date December 2018 Language of publication: Finnish
	Number of pages 71	Permission for web publication: X
Title of publication Supporting under 12-year-old children when placed in a child welfare unit		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Kiiskilä Taja; Moilanen Johanna		
Assigned by A child welfare unit located in Finland		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to determine under 12-year-old children experiences and determine employees' opinions about children's arrival to the child welfare unit and the beginning of the foster care. The aim was to describe the experiences of under 12-year-olds on the arrival and the beginning of the placement in order to develop the operations of child welfare unit. Another aim was to determine the strengths and challenges of the unit according to the children and employees.</p> <p>The data was collected with semi-structured individual interviews with the children as well as by using a survey with the employees. The data consisted of four children's and nine employees' answers. The data was analysed by using thematic analysis.</p> <p>The interview and survey data revealed that in terms of supporting the children, it was meaningful to take care of their basic needs and everyday routines, spend time with them and increase their understanding of their own situation according to their age. Supporting relationships with other children and supporting the children's own close relationships were also deemed significant. According to the results, the employees considered the children's feeling of safety meaningful. This was supported by trying to keep the routines of everyday life permanent, verbalizing situations and emotions and by showing empathy and the employees' presence</p> <p>The data revealed that the unit's practices could be improved by allocating sufficient resources for the employees and by receiving information about the children before they arrive at the unit. By securing the employees' resources it could be possible to offer the children more time with the employees. A development target raised by the data was supporting the children's peer-to-peer relationships in order to prevent bullying and supporting the children especially when they react negatively to the placement.</p>		
Keywords/tags (subjects) Child welfare, placement, child welfare units, crisis, trauma, child orientation, environment of growth		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Lastensuojelu	6
2.1	Lastensuojelun toimintaa ohjaavat lait	6
2.2	Lastensuojelun prosessi	7
2.3	Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle	8
2.4	Lapsi sijoitettuna lastensuojelulaitokseen	11
2.5	Lapsilähtöisyys lastensuojelussa	13
3	Lapsen sijoitus kriisinä	15
3.1	Traumaattinen tapahtuma lapsen elämässä.....	18
3.2	Lapsen sijoitus vanhemman näkökulmasta	20
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	21
4.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	22
4.2	Tutkimusmenetelmä	23
4.2.1	Lasten haastattelu menetelmänä lastensuojelussa	26
4.3	Tutkimuksen aineisto ja aineiston keruumenetelmät	28
4.4	Aineiston analysointi	32
5	Lasten haastatteluiden tulokset	37
5.1	Lasten saapuminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle	37
5.2	Lasten oma käsitys kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta	38
5.3	Lasten kokemuksia kriisi- ja vastaanotto-osastosta.....	38
6	Työntekijöiden kyselyiden tulokset	40
6.1	Lapsen saapuminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle	40
6.2	Turvallisuuden tunteen tukeminen kriisi- ja vastaanotto-osastolla	41
6.3	Yhteydenpidon tukeminen kriisi- ja vastaanotto-osastolla	43

6.4	Lapsille iloa tuottavat asiat kriisi- ja vastaanotto-osastolla	44
6.5	Haasteellisena koetut asiat ja kehittämissuhteet	45
7	Pohdinta ja johtopäätökset.....	47
7.1	Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	54
7.2	Kehittämissuhteet ja jatkotutkimusaiheet.....	57
	Lähteet	59
	Liitteet.....	64
	Liite 1. Saatekirje lasten vanhemmille	64
	Liite 2. Lupalomake lasten haastattelua varten	65
	Liite 3. Lasten puolistrukturoitu yksilöhaastattelu.....	66
	Liite 4. Saatekirje työntekijöille	67
	Liite 5. Kyselylomake kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöille	68

Taulukot

Taulukko 1 Esimerkki lasten vastausten koonnista.....	34
Taulukko 2 Esimerkki työntekijöiden kyselyiden koonnista	35
Taulukko 3 Esimerkki taulukko teemojen muodostumisesta	36
Taulukko 4 Työntekijöiden keinoja tukea lasta.....	48
Taulukko 5 Lasten ja työntekijöiden vastausten vertailu lapsille mielekkäiksi kokemista asioista	51

1 Johdanto

Lastensuojelun laitossijoitusta pidetään voimakkaana interventiona, joka puuttuu lapsen sekä perheen henkilökohtaiseen elämään ja perhesuhteisiin (Eronen 2012, 13). Siinä lastensuojelunviranomaiset puuttuvat vanhempien perusoikeuteen, eli oman lapsen huolenpitoon ja kasvatukseen (Laakso 2009, 20). Lapsen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen tuo lapselle uusia ihmissuhteita sekä merkitsee yhteisössä kasvamista, joka eroaa yhteisöstä, johon lapsi on syntynyt. Lastensuojelu vaikuttaa lapsen ja perheen välisiin suhteisiin ja oikeuksiin, jossa korostuu perheiden yksityisyys ja siihen puuttuminen. Lastensuojelussa perheen tilanne voidaan nähdä olevan seurausta yhteiskunnan epäoikeuden mukaisesta kohtelusta, jolloin tilanteeseen yritetään saada muutosta tarjoamalla yhteiskunnan tukea ja palveluita perheen elämäntilanteen helpottamiseksi. (Eronen 2012, 21.)

Vuonna 1937 Suomessa tuli ensimmäinen lastensuojelulaki voimaan, joka antoi mahdollisuuden erottaa ”sopimattomaksi koetut vanhemmat” kasvatustehtävästään. Yksi keinoista oli lapsen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen. (Eronen 2012, 31.) Tätä julkisen vallan puuttumista perheen autonomiaan vierastettiin pitkään, joka osaltaan johtui perheiden kokemuksesta, jossa yhteiskunnan intressit merkitsivät enemmän lapsen kasvatuksessa, verrattuna perheen oikeuksiin. Julkisen vallan käyttö määriteltiin kuitenkin kohteen etua edistäväksi, jolloin se alkoi kytkeytyä julkisen vallan asiakkaita varten hyväntahtoisesti toimivaksi. (Toivonen 2017, 75.) Lapsilla esiintyvät haasteet nähtiin johtuvan osaltaan varhaisen vuorovaikutussuhteen häiriintymisestä. Tämän vuoksi merkityksellisenä koettiin lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten mahdollisuus käsitellä kokemiaan asioita yhdessä lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kanssa, jonka avulla lapsilla oli mahdollisuus saada sekä korjaavia että korvaavia kokemuksia. (Eronen 2012, 31.)

Suomessa lastensuojelulaitosten ideologian esikuvana on niiden perustamisesta lähtien toiminut ”hyvin toimiva perhe”, jonka vuoksi laitoksiin on pyritty saamaan kodinomainen tunnelma sekä perheenomaisia suhteita lasten ja työntekijöiden välille. Lastensuojelulaitoksessa olon tavoitteena on ollut täydentää tai mahdollisesti jopa korvata lapsen läheiset kasvatussuhteet ja huolenpito, jonka saavuttamiseksi on pyritty jäljittelemään ”hyvän vanhemman kaltaista toimintaa”. (Eronen 2012, 27.)

Nykyään lastensuojelussa on korostunut riskien tunnistamisen ja riskeihin puuttumisen merkitys. Lastensuojelulakia sovelletaan lapsiin, joiden turvallinen kasvu ja kehitys on vaarantunut lapsen kasvuoloista tai lapsen omasta käytöksestä johtuen. Lastensuojelu laki koskettaa kuitenkin myös kaikkia muitakin lapsiperheitä ja lastensuojelun tehtävänä on tukea lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä lapsen huolenpidossa silloin, kun lapsen hyvinvointia ei pystytä turvaamaan vanhempien ja yhteiskunnan peruspalveluiden avulla. Lastensuojelun lähtökohtana on vapaaehtoisuus, mutta lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden ollessa vaarantunut tavalla, johon muilla tukitoimilla ei saada vaikutusta, julkisen vallan velvollisuutena on ottaa lapsi tarvittaessa huostaan ja järjestää lapsen sijaishuolto kodin ulkopuolella. Tarvittaessa tämä voidaan toteuttaa jopa lapsen ja hänen huoltajiensa vastustuksesta huolimatta, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Toivonen 2017, 14, 17.)

Tässä opinnäytetyössä selvitetään alle 12-vuotiaiden lasten kokemuksia sekä työntekijöiden näkemyksiä lapsen saapumisesta kriisi- ja vastaanotto-osastolle. Aihe on ajankohtainen, sillä lastensuojelussa on laitoskriitikistä huolimatta tarvetta kriisi- ja vastaanotto-osastojen toiminnalle. Lastensuojelulaitoksia on kritisoitu niissä käytettävien menetelmien ja rajoitustoimenpiteiden käytöstä, sekä ”massakasvatuksesta”, johon on pyritty puuttumaan lasten osallisuuden, demokratian ja omaohjaaja työkentelyn avulla (Laakso 2009, 32-35). Lisäksi aiheita on tärkeä tarkastella, sillä lapsen saapuminen ja vastaanottaminen on merkittävä muutosvaihe sekä lapselle että palveluntarjoajalle (Taskinen 2017, 364).

Opinnäytetyön teoriaosuudessa pääkäsitteinä ovat lapsen kriisi ja sijoitus kodin ulkopuolelle. Opinnäytetyössä selvitetään keinoja tukea lasta kriisissä selviytymisessä sekä avataan kriisin vaikutuksia ja ilmenemismuotoja lapsen käytöksessä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on kunnallinen lastensuojelun kriisi- ja vastaanotto-osasto. Osastolle on sijoitettuna lyhytaikaisesti alle 12-vuotiaita lapsia. Opinnäytetyön toimeksiantajan tavoitteena on mahdollistaa lapselle mahdollisimman hyvä alku kriisi- ja vastaanotto-osastolla, jonka vuoksi on merkityksellistä selvittää lasten kokemuksia sijoituksen alkaessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa työntekijöille tietoa, jota he voivat hyödyntää kriisi- ja vastaanotto-osastolla lasten kanssa työskennellessä. Opinnäytetyön tulosten tavoitteena on lisätä työntekijöiden tietoisuutta lasten kokemuksista ja saada siten lasten ääni kuuluviin.

2 Lastensuojelu

Lastensuojeluprosessi alkaa lastensuojeluasian esille tultua lastensuojelutarpeen selvityksellä, jossa selvitetään konkreettisesti, onko lastensuojelullisille toimenpiteille tarvetta (Kataja 2012, 33). Lastensuojelun palveluihin kuuluu avohuollon tukitoimi, kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lisäksi lapsille – ja perheille järjestetään ennaltaehkäisevää lastensuojelua, joka ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. (Räty 2015, 4.)

2.1 Lastensuojelun toimintaa ohjaavat lait

Perustuslaissa määritellään, että jokaiselle on turvattava riittävät sosiaali – ja terveyspalvelut, jolloin julkisen vallan on tuettava perheen sekä muiden lapsen huolenpidosta vastuussa olevien mahdollisuudet turvata lapselle hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. (PEL 731/1999, 19 §.) Perustuslaki tukee lasten tasa-arvoista kohtelua ja vaikuttamismahdollisuuksia itseään koskevista asioista (PEL 731/1999, 6 §).

Lapsen oikeuksien sopimus on Suomessa vuonna 1991 voimaantullut ihmissoikeussopimus, jossa on sitouduttu ryhtymään tarpeellisiin toimiin lasten oikeuksien toteutumiseksi (YK:n yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA, 4). Sopimuksessa sitoudutaan takaamaan lapselle hyvinvointi, välttämätön suojelu sekä huolenpito. Näiden velvoitteiden toteutumista valvoo Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien komitea. (YK:n yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA, 7-8 & 29).

Lastensuojelulaki sisältää keskeiset periaatteet ja viitekehyksen, sekä rajaa ja määrittää lastensuojelun toimintaa. Laki määrittelee, millaisissa tilanteissa perheen yksityisyyteen pitää ja saa puuttua. (Peltonen 2009, 50.) Laki turvaa lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, erityiseen suojeluun sekä tasapainoiseen kehitykseen (LastSL 417/2007, 1 §). Lastensuojelu tukee vanhempia ja huoltajia lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja huolenpidossa, sekä pyrkii ehkäisemään ja puuttumaan havaittuihin ongelmiin (LastSL 417/2007, 4 §). Laki velvoittaa kunnan järjestämään lastensuojelua niinä vuorokauden aikoina, kun sille on tarvetta (LastSL 417/2007, 5 §).

2.2 Lastensuojelun prosessi

Lastensuojeluasian vireille tulo tapahtuu lastensuojeluilmoituksella tai viranomaiselle heränneestä huolesta. Vireille tulon jälkeen tulee välittömästi arvioida lastensuojelun kiireellinen tarve ja tehdä palvelutarpeen arviointi, jolloin selvitetään myös mahdollinen lastensuojelun tarve. (LastSL 1302/2014, 26 §.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa, mikäli palvelutarpeen arvioinnissa todetaan lapsen kasvuolosuhteiden vaarantuneen, lapsi vaarantaa omalla käytöksellään kehityksensä ja terveytensä tai lapsella on tarve lastensuojelulain mukaisille tukitoimille ja palveluille (LastSL 1302/2014, 27 §).

Lastensuojelutarpeen toteamisen jälkeen sosiaalihuollosta vastaavan henkilön on välittömästi ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin. Avohuollon tukitoimilla pyritään tukemaan ja vahvistamaan vanhempien tai huoltajien kasvatuskäytäntöä ja mahdollisuuksia, sekä pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä. Yhteistyötä lapsen vanhempien ja huoltajien kanssa pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaisesti avohuollon tukitoimia järjestettäessä. (LastSL 417/2007, 34 §.) Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, mikäli sijoitus on tarpeellinen lapsen kuntouttamisen, huolenpidon tai tuen tarpeen arvioinnin näkökulmasta (LastSL 88/2010, 37 §).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottama lastensuojelun tilastoraportti vuodelta 2017 kertoo lastensuojeluilmoitusten ja kiireellisten sijoitusten määrän kasvaneen vuoteen 2016 verrattuna. Sekä kiireelliset sijoitukset, että lastensuojeluilmoitukset olivat kasvaneet 15 prosentilla edelliseen vuoteen verrattuna. Raportissa todettiin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän kasvaneen. Huostaan otetuista lapsista 26 prosenttia oli raportin tulosten perusteella sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Tuloksiin vaikuttaa vuonna 2012 voimaantullut lastensuojelulain muutos, jossa määritellään lapsen sijaishuollon ensisijaiseksi toteutustavaksi perhehoito. Lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten lukumäärä kasvoi edellisestä vuodesta 1,4 prosenttia. Raportissa huomioitiin, että samalla lapsella saattoi olla vuoden 2017 aikana useita erilaisia sijoituksia, sijoituspaikkoja ja sijoitusmuotoja. (Kuoppala & Säkkinen 2017, 3, 5-8.) Suomessa laitossijoituksilla on keskeinen merkitys, jota ei ole vielä voitu korvata edes lastensuojelun avohuollon sekä varhaisen puuttumisen käytänteiden kehittämällä (Laakso 2009, 28).

2.3 Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, mikäli se on lapsen edun mukaista, eikä häntä voida sijoittaa yhdessä vanhemman, huoltajan tai muun hänen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavan henkilön kanssa. Avohuollon sijoitusta ei voida toteuttaa, mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi ja hänen huoltajansa eivät anna siihen suostumustaan. (LastSL 417/2007, 37 §.) Lapsen ja perheen kuntoutuminen on sijoituksen lähtökohtana, jotta lapsen olisi mahdollista palata kotiin mahdollisimman nopeasti (Sijoitus avohuollon tukitoimena 2016). Avohuollon tukitoimien tavoitteena on puuttua lapsen tilanteeseen ennen kuin haasteet kasvavat ylivoimaisiksi (Kataja 2012, 36). Avohuollon sijoitus voikin olla apuna perheen lyhytaikaisissa tai pitkäaikaisissa kriiseissä (Sijoitus avohuollon tukitoimena 2016). Avohuollon tukitoimet voidaan todeta lapsen tilanteessa riittämättömiksi, mikäli jokin syy estää tukitoimien toteutumisen tai asianomaiset vastustavat tukitoimien vastaanottamista, eivätkä siten suostu yhteistyöhön viranomaisten kanssa. Lisäksi tukitoimet ovat riittämättömiä, jos niillä ei saada vaikutusta lapsen tilanteeseen. (Kataja 2012, 36.)

Kiireellisestä sijoituksesta säädetään lastensuojelulaissa tarkasti, jolloin sijoituksen päätös ja siihen johtaneet syyt tulee perustella. Päätöksessä on ilmentävä vaaratilanne, sijoituspaikka sekä perustelut sijoituspaikan valinnalle. (Kiireellinen sijoitus 2016.) Kiireellisestä sijoituksesta tai sen lopettamisesta vastaa sosiaalityöntekijä, ja siinä käytetään hajautettua päätöksentekoa, jonka tarkoitus on tukea lapsen etua ja oikeusturvaa (Räty 2015, 66-67). Kiireellisen sijoituksen aikana on pyrittävä tekemään yhteistyötä vanhempien ja huoltajien kanssa lapsen asioista päätettäessä.

Usein kiireelliset sijoitukset tapahtuvat virka-ajan ulkopuolella, jolloin syynä voivat olla esimerkiksi vanhempien sairastuminen, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat sekä lapsen kaltoinkohtelu. Syynä kiireelliselle sijoitukselle voi olla myös lapsen käyttäytyminen itsetuhoisesti, lapsen päihteiden käyttö tai lapsen osallisuus rikokseen. (Kiireellinen sijoitus 2016.)

Katajan (2012, 39) mukaan huostaanotolla tavoitellaan muutoksia turvaamalla lapselle vakaa kasvuympäristö sekä turvalliset ja pysyvät kasvatussuhteet aikuisiin. Tämän tavoitteena on huolehtia lapsen perustarpeista sekä turvata lapsen mahdollisuus ikätason mukaiseen turvalliseen kasvuun ja kehitykseen. (Kataja 2012, 39.)

Huostaanotto on viimesijainen interventio, joka voidaan toteuttaa, mikäli sen kaikki kolme kriteeriä täyttyvät. Ensimmäisessä kriteerissä lapsen huolenpito, kasvuolosuhteet, lapsen päihteiden käyttö tai rikollinen toiminta uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Toisena kriteerinä avohuollon palvelut ja tukitoimet eivät ole riittäviä ja lapsen edun mukaisia, ja kolmantena kriteerinä on, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Huostaanotetun lapsen asioissa sosiaalitoimi päättää lapsen asuinpaikasta ja rajoitustoimenpiteistä. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja usein käytännössä pitkäaikaista huolenpitoa. (Heino 2009, 55-56.) Kataja (2012, 35) toteaaakin väitöskirjassaan haasteiden ja riskien kuuluvan osaltaan jossain määrin elämään, kodin olosuhteisiin ja lapsen käytökseen. Huostaanottoa harkittaessa haasteellista onkin määrittää, milloin haasteet ovat sellaisia, joihin tulee puuttua lapsen huostaanottamisen keinoin. Lapsen huostaanoton tavoitteena onkin ensisijaisesti lapsen elämän olosuhteiden kohentaminen. (Kataja 2012, 35.) Huostaanottojen määrän voidaan ajatella kuvaavan lapsiperheiden pahoinvointia, mutta toisaalta lapsen huostaanottaminen voidaan nähdä myös yhteiskunnan osoituksena vastuun kantamisesta. Lapsen huostaanottamisessa yhteiskunta puuttuu tilanteeseen ja pyrkii turvaamaan kodin ulkopuolelle sijoittamisen avulla lapsen hyvinvoinnin. (Kataja 2012, 30.)

HuoSta-hanke oli osa lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanketta vuosina 2013-2015. HuoSta-hankkeessa tutkittiin lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustoja ja syitä. Tutkimuksen perusteella voitiin todeta huostaan otettujen lasten elämänkokemusten ja hyvinvoinnin eroavan merkittävästi muusta saman ikäisestä väestöstä. Lapsen kokemukset erosivat merkittävästi jo ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle, kuin sijoituksen jälkeenkin. Tutkimuksen tuloksissa lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustalla nähtiin olevan haasteita perheen elämäntilanteessa. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen yhteydessä tavattiin perheitä, joiden elämänhaasteet olivat kasaantuneet ja kehittyneet pitkällä aikavälillä, ja joihin puuttumiseksi tarvittiin yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja lapsen yksittäiseen elämäntilanteeseen puuttumisen lisäksi. (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 3.)

HuoSta-hankkeen tuloksissa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten perheissä oli esiintynyt köyhyyttä, uupumista, muutoksia, sairauksia sekä moniongelmaisia elämäntilanteita. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustalla nähtiin myös vanhemman

haasteellinen käyttäytyminen, kuten esimerkiksi sopimaton kasvatustyyli, päihdeongelmat, mielenterveysongelmat tai väkivaltainen käytös, mikä ilmenee perheessä perheväkivaltana tai sen uhkana. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden mukaan perheen haasteellisista tilanteista välittyi osaltaan avuttomuus ja osaamattomuus. (Heino ym. 2016, 7.)

HuoSta- hankkeen tuloksista voitiin todeta alle kouluikäisten kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhempien olevan sosioekonomisesti huonommassa asemassa verrattuna myöhemmässä iässä sijoitettujen lasten vanhempiin. Tätä havaintoa selitti osaltaan se, että tutkimukseen osallistuneista alle kouluikäisten lasten vanhemmista 25% oli poissa työelämästä. Osassa sijoituksista lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen syynä olivat myös lapsen omat lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvät haasteet, joita olivat muun muassa haasteet identiteetin rakentumisessa ja kaverisuhteissa, ristiriidat vanhempien kanssa sekä koulun käyntiin liittyvät haasteet. Lasten haastava käytös näkyi lapsen rajattomuutena, psyykkisenä oireiluna sekä päihteiden käyttönä. (Heino ym. 2016, 7.)

Myös vuonna 2007 julkaistussa sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES:in tutkimuksessa selvitettiin lapsiperheiden taustoja ja syitä lapsen lastensuojeluasiakkuudelle. Tulokset olivat samansuuntaisia HuoSta-hankkeessa ilmenneiden haasteiden kanssa, jotka olivat johtaneet hankkeessa tutkittujen lasten sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Lisäksi STAKES:in tutkimuksessa esille nousi lastensuojeluasiakkuuden taustalla oleviksi syiksi muun muassa lapsen peliriippuvuus, lapsen kokema turvattomuuden tunne, sekä lapsen väkivaltainen käytös. Tuloksissa mainittiin lapsen väkivaltaisen käytöksen kohdistuvan myös vanhempiin. Lisäksi mainittiin lapselle annettu liiallinen vastuu aikuisten hoidettavista asioista sekä pienempien sisarusten hoitamisesta. (Heino 2007, 59-60.) Laakso (2009, 5) on tutkinut väitöskirjassaan lastenkodin arkea ja siellä toteutettavaa työtä. Hän toteaaakin väitöskirjansa tutkimuksen tulosten perusteella, että lastenkodissa asuvien lasten elämäkokemukset, laitossijoitukseen johtaneet syyt, elämäntilanteet ja kohtalot ovat yksilöllisiä. Laakson mukaan lasten tilanteissa on kuitenkin yhteneväistä usein niiden rikkonaisuus. (Laakso 2009, 140.)

Alhanen (2014, 6-7) on tutkinut lastensuojelujärjestelmään liittyviä uhkatekijöitä. Tutkimustulosten perusteella kävi ilmi, ettei asiakkailla ole aina mahdollista vaikuttaa

saamiensa palvelujen sisältöihin tai itseään koskevaan päätöksentekoon. Toisinaan uhkatekijänä koettiin työntekijöiden kiire, joka voi pahimmillaan kärjistää asiakkaiden jo kriisiytyneitä tilanteita. Kiire heikentää työntekijän kokonaiskäsitystä asiakkaan tilanteesta ja voi siten vaikuttaa oikea-aikaisen tuen tarjoamiseen kielteisesti. Kiire ja ylikuormittuminen voivat vaikuttaa siihen, miten työntekijät näkevät asiakkaiden aintlaatuiset ja haavoittuvat elämäntilanteet. Kiire ja työn kuormittavuus vaikuttavat työntekijöiden jaksamiseen ja siten osaltaan myös työntekijöiden vaihtuvuuteen. Työntekijöiden vaihtuvuus puolestaan heikensi tutkimustulosten perusteella asiakkaan luottamusta työntekijöitä ja toiminnan tarkoitusta kohtaan. Luottamusta heikensi myös asiakkaan tunne siitä, että hänen kokemuksiaan ei oteta huomioon. (Alhanen 2014, 8, 65-68.)

2.4 Lapsi sijoitettuna lastensuojelulaitokseen

Vaininen (2011, 7) tutki väitöskirjassaan sosiaalityöntekijöiden toimintaa eri toimintaympäristöissä ja niihin liittyvissä yhteistyösuhteissa. Tutkimusten tulosten perusteella koettiin merkitykselliseksi, että sosiaalityöntekijä toimii hätäkeskuksen kanssa yhteistyössä akuuteissa kriisitilanteissa auttamalla asiakasta tilanteen jäsentämisessä ja avun piiriin pääsemisessä. Sosiaalityöntekijän rooli hätäkeskustyössä akuuttien kriisitilanteiden parissa on perusteltua varsinkin lastensuojelun näkökulmasta, jolloin lapsen auttaminen onnistuu tilanteessa paremmin sosiaalityön tarjoamien vuorovaiikutustaitojen, palvelujärjestelmän tuntemuksen, kontrollin ja tuen avulla. Yhteistyö poliisien kanssa mahdollistaa sosiaalityön pääsyn akuutteihin ja kriisiluontoiisiin tilanteisiin, joissa on tarvetta lastensuojelulle. Sosiaalityöntekijän velvollisuutena on järjestää hätätilanteessa lapselle tukea sekä kartoittaa millä tuen keinoilla lapsen fyysinen ja psyykinen turvallisuus pystytään turvaamaan ja tilannetta rauhoittamaan lapsen etu huomioiden. (Vaininen 2011, 215-217.) Yksi tuen keino akuutissa kriisitilanteissa on lapsen sijoittaminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle.

Lastensuojelulaitosten tarpeellisuus tunnistettiin Suomessa jo 1920 luvulla. Erilaisten lastenkotien lisäksi perustettiin myös vastaanottokoteja, joiden tavoitteena oli arvioida lapsen tilannetta ja etsiä hänelle sopiva sijoituspaikka lapsen yksilöllisyys huomioiden. Jo 1980 luvulla vastaanottokotien haasteeksi osoittautui kuitenkin se, että osa

lapsista vietti pidempiä ajanjaksoja näissä lyhytaikaiseksi tarkoitetuissa sijoituspaikoissa. Laakso (2009, 33-34) toteaaakin väitöskirjassaan, että kyseinen haaste on edelleenkin ajankohtainen yksiköissä, joissa toteutetaan lasten tilanteen arviointia ja lyhytaikaisia sijoituksia. Syyksi on koettu lapsen tai vanhempien odotettua pidempiaikaiset elämän haasteet, jonka vuoksi lapsi on ollut sijoitettuna lyhytaikaista tukea tarjoavassa lastensuojeluyksikössä odotettua pidempään, sopivan sijaishuoltoapaikan puuttumisen vuoksi (Laakso 2009, 32-34).

Päätöksenteon ja pysyvämmän sijaishuoltoapaikan löytymisen pitkittyessä odotusaika voi heikentää lapsen edun toteutumista, sillä lapsi joutuu odottamaan tietoa ja elämään epävarmuudessa tulevien muutoksien suhteen. Odottaminen ja muutokset vaikuttavat konkreettisesti myös lapsen ihmissuhteisiin ja siihen, miten pysyviä ihmissuhteita lapsi pystyy luomaan. Myös sosiaalityöntekijät ovat kokeneet tiedon pitkittymisen sijaishuoltoapaikasta haastavaksi lapsen tukemisen kannalta. Tutkimuksen johdopäätöksenä todettiin, että sijaishuoltoapaikan löytymiseen vaikuttavat lapsen yksilölliset tekijät. Sijaishuoltoapaikan löytäminen voikin olla haastavampaa tilanteissa, joissa lapsen elämän haasteet ovat kärjistyneet, jolloin lapselle voi olla haastavaa löytää yksilöllisesti sopiva sijaishuoltoapaikka palveluiden puutteiden tai kohdentumattomuuden vuoksi. (Laakso 2013, 97-99, 108.) Sijaishuollon haastava tehtävä onkin vastata lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Sijaishuollon tulisi tarjota lapsen tilanteessa vaadittavat muutokset turvallisen kasvuympäristön mahdollistamiseksi. Sijaishuolto voidaan määrittellä haastavaksi ihmissuhdetyöksi, johon vaikuttavat lainsäädäntö ja palvelujen rakenteet varmistamalla ja määrittämällä lastensuojelun toimien tarkoituksenmukaisuutta. (Aaltonen, Hoikkala, Kojo & Tervo 2017, 7.)

Ainsworth ja Hansen (2005, 195) kuvasivat artikkelissaan tutkimusta australialaisesta lastensuojelusta, jota pyrittiin toteuttamaan ilman laitossijoituksia. Tutkimuksessa kuvattiin sijaishuoltajien olevan uupuneita ja jopa pettyneitä sijoituksiin, joissa lapset ja nuoret eivät pärjänneet tavallisissa kotiympäristöissä haastavan käytöksensä vuoksi. Kyse ei ollut siitä, että sijaishuoltajat olisivat epäonnistuneet kyseisten lasten ja nuorten kanssa, vaan siitä, että sijaishuoltajien voimavarat eivät riittäneet haastavien lasten ja nuorten kanssa selviytymiseen. Kyseiset lapset ja nuoret tarvitsevat tukea ympärivuorokauden, jota on mahdollista tarjota vain laitossijoituksissa. Tutki-

mustulosten perusteella todettiin, että perheissä järjestettävää sijaishuoltoa tulee tukea ja järjestää niille, jotka siitä parhaiten hyötyvät, mutta se ei voi kuitenkaan olla ainut tapa sijoittaa lapsi tai nuori kodinulkopuolelle. (Ainsworth & Hansen 2005, 195-198.)

Kunnan on järjestettävä sosiaalipalveluita laitospalveluina lyhyt ja pitkäaikaisesti sekä ympärivuorokautisesti. Asiakas on oikeutettu palveluun, mikäli se on asiakkaan terveyden tai turvallisuuden kannalta perusteltua. Lastensuojelun laitospalvelut pyritään järjestämään kodinomaisesti, jolloin ympäristön on tarkoitus olla turvallinen, virikkeitä antava ja yksityisyyttä tukeva. (SHL 1301/2014, 21 §.) Laakson (2009, 137) tutkimuksen tulosten perusteella työntekijän vastuulla on lapsen hyvinvoinnista ja perustarpeista huolehtiminen, joka sisältää huolehtimisen lapsen ravinnosta, levosta, hygieniasta ja huolenpidosta. Lapsen huolenpidossa tuleekin kiinnittää huomiota siihen, miten lapsi voi kyseisen huolenpidon mahdollisesti kokea. Työntekijöiden ja lasten kokemukset huolenpidon merkityksestä ja oikeudenmukaisuudesta saattavat kuitenkin erota merkittävästi, jolloin lapsi voi kokea työntekijän hyvänä tarkoitetun huolenpidon jopa nöyryyttävänä tai julmana. (Laakso 2009, 137-138.) Tarkastelemalla toimintatapojen tarkoituksenmukaisuutta voidaan puuttua ja vähentää niitä toimia, jotka voivat loukata lapsen asemaa tai oikeuksia (Aaltonen ym. 2017, 7, 21).

2.5 Lapsilähtöisyys lastensuojelussa

Suomessa viime vuosikymmenien aikana lastensuojelussa lapsikäsitys on muuttunut lapsikeskeisemmäksi ja lapsen oikeudet tiedostavammaksi. Suomessa toteutettavaa lastensuojelua on pyritty kehittämään lapsilähtöisempään suuntaan. Kehityksessä pyritään tunnistamaan ja huomioimaan lapsen intressit, asema ja osallisuus. (Hyvärinen & Pösö 2018, 7-8.) Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja ottaa huomioon lapsen ikätason mukaisesti lastensuojelua toteutettaessa, sillä se tukee lapsen osallisuutta (LastSL 417/2007, 20 §). Lapsen osallisuuden tukeminen onkin asetettu osaksi lastensuojelun toiminnan tavoitteita. Lapsen kokemusten ja mielipiteiden kuulluksi tulemista arvostetaan ja ne on otettu osaksi lastensuojelun toteuttamisen lähtökoh-
tia. Lastensuojelussa lapset nähdään aktiivisina toimijoina myös keskusteluissa. Lastensuojelussa onkin tiedostettu, että lastensuojelun työntekijän taidot haastatella lasta vaikuttavat siihen, millaisten palveluiden pariin lapsi pääsee. Lapsen oikeuksien

tunnistaminen osana ihmisoikeuksia on vahvistanut lapsen haastattelun asemaa osana lastensuojelua, mikä korostaa lapsen näkemysten huomioon ottamista sekä lapsen oikeutta osallistua asioiden käsittelyyn. (Hyvärinen & Pösö 2018, 7-10.)

Lapsilähtöisessä lastensuojelussa tarkastellaan arkea lapsen näkökulmasta käsin, jonka vuoksi se eroaa perhekeskeisestä lastensuojelusta ottamalla ensisijaisesti lapsen tarpeet ja edun huomioon, verrattuna muihin lapsen perheenjäseniin. Arjen ja hyvinvoinnin tarkasteleminen lapsen näkökulmasta käsin auttaa tuomaan lastensuojelun työntekijän tietoon lapselle merkityksellisiä asioita. Lapsilähtöisessä lastensuojelussa tavoitteena on tukea lapsen osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia omien asioiden käsittelyssä, jonka mahdollistamiseksi tärkeässä roolissa on lapsen kohtaaminen. (Hyvärinen & Pösö 2018, 8, 10.)

Alle 12-vuotiaiden lasten kriisi- ja vastaanotto-osaston näkökulmasta lapsen elämäntilanteen selvittäminen on merkityksellistä lapsen saapuessa osastolle (Kunnallisen lastensuojeluyksikön esite. N.d.). Holopaisen, Lyytikäisen ja Niskasen (2018, 45) mukaan lastensuojelussa lapsen elämäntilanne tulee selvittää, sillä lapsen asioista tehtävät päätökset perustuvat lapsen elämäntilanteen laaja-alaiseen kokonaiskäsitykseen. Tärkein osa kokonaiskäsitystä on lapselta saatu tieto ja käsitys lapsen omasta elämäntilanteesta. Lapsella on oikeus kertoa omista mielipiteistään ja työntekijällä on suuri merkitys tämän tiedon vastaanottajana. (Holopainen ym. 2018, 45.)

Työntekijän arvot, asenteet ja kyvyt, joita osaltaan tukevat koulutus sekä työkokemus, vaikuttavat siihen, miten työntekijä kohtaa lapsen. Lainsäädäntö vaikuttaa työntekijän toimintaan asettamalla rajoja, toimintatapoja ja ohjeita työntekijän toiminnalle. Lisäksi työntekijän persoonallisuus, henkilökohtaiset ominaisuudet ja oman elämän kokemukset vaikuttavat työntekijän ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Työntekijän vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä roolissa lasta kohdatessa. Työntekijän tapaan kohdata lapsi vaikuttavat myös työntekijän reflektiotaidot, eli kyvyt tarkastella omaa toimintaa. Työntekijän valmiudet ja tapa kohdata lapsi vaikuttavat siten myös työntekijän tapaan haastatella lasta ja siihen, millä tavoin lapsi pystyy työntekijälle asioistaan puhumaan. Tärkeä osa lastensuojelussa toimivan työntekijän ammatillisuutta onkin taito tukea lasta lapsen

omien kokemusten ja mielipiteiden ilmaisussa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 11.) Lapsilähtöisessä lastensuojelussa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, joka on omien kokemustensa asiantuntija. Lapsen kohtaaminen ja lapsen kanssa asioista keskusteleminen voikin olla myönteinen, voimavaroja lisäävä ja eheyttävä kokemus lapselle. (Hietämäki 2015, 64.)

Kriisistä toipumisen kannalta merkityksellistä on, että aikuinen tunnistaa lapsen kriisin ja auttaa lasta selviytymään kriisissä. Aikuisen vastuulla on lapsen kokemien pelottavien ja järkyttävien asioiden puheeksi ottaminen. (Poijula 2016, 12.) Eskosen (2005, 26) väitöskirjan tutkimustulosten mukaan lapset kokivat merkityksellisenä mahdollisuuden puhua haasteista aikuisen kanssa, jolloin heillä oli mahdollisuus saada aikuiselta näkemyksiä ja neuvoja tilanteeseen, ja siten helpottaa omaa oloaan kokemiensa asioiden kanssa. Eskosen mukaan lasten haluttomuuteen puhua oman elämän haasteista saattoi kuitenkin vaikuttaa se, että lapset eivät uskoneet saavansa aikuiselta apua tai tulevansa kuulluksi. Asioista kertomista heikensi myös se, että lapset pelkäsivät aikuisten mitätöivän tai ylireagoivan asiaan, tai että kerrottu tieto leviää muille ihmisille. (Eskonen 2005, 26.) Hedreniuksen ja Johanssonin (2016, 117) mukaan tilanteessa tärkeintä on, että aikuinen on läsnä ja kiinnostunut siitä, mitä lapselle kuuluu. Kriisitilanteessa lapselle tulee tarjota tukea, turvaa, ymmärrystä, empatiaa ja suojelua. Lapsi tarvitsee tilanteessa lapsilähtöisyyttä sekä aikuisen kanssa käytyjä keskusteluita, jotka lisäävät lapsen ymmärrystä tapahtuneesta. (Poijula 2016, 13.)

3 Lapsen sijoitus kriisinä

Kriisi ja suru ovat osa ihmisen elämää. Ihmisellä on kuitenkin kyky selviytyä erilaisista uhkaavista ja äärimmäisistä tilanteista. Kriisituessa pyritäänkin auttamaan ihmistä sopeutumaan tilanteeseen tukemalla ihmisen psyykkistä kestävyyttä, eli resilienssiä. Lapselle kriisin voi aiheuttaa yksittäinen tapahtuma tai useat tapahtumat, jotka ovat tapahtuneet pidemmällä aikavälillä, kuten esimerkiksi kasvaminen laiminlyödyissä, väkivaltaisessa tai päihdeongelmaisessa perheessä. (Hedrenius & Johansson 2016, 23-24.) Lapsen huostaanottaminen voidaan nähdä suurena haasteena tai kriisihoitoa vaativana tilanteena lapsen elämässä, jossa lapsi joutuu elämään ristiriitaisessa tilan-

teessa. Lapsi voi samanaikaisesti sekä haluta pois vanhemman luota, että toivoa jäävänsä kotiin. Tilanteesta selvitäkseen lapsi voi tarvita lastensuojelun toimijoiden tukea. (Heino & Pösö 2003, 592.)

Yksilön kohtaamasta kriisistä on useita määritelmiä, joita James ja Gilliland (2013, 7) tarkastelevat teoksessaan. Useissa määritelmissä kriisiä kuvailtiin äkillisenä ja arvaamattomana tapahtumana yksilön elämässä. Kriisissä yksilön tavanomaiset ongelmanratkaisukeinot eivät ole riittäviä, jolloin yksilöllä ei ole keinoja selviytyä kohdatuista haasteista. (James & Gilliland 2013, 7.) Poijulan (2016, 32) mukaan kriisiin kuuluu myös muutos ja siihen liittyvä tunneprosessi. Kriisitilanteessa merkityksellistä ovat lapsen elämässä olevat tasapainottavat tekijät, joiden avulla tasapaino voi palautua lapsen elämään ja kriisi voidaan mahdollisesti jopa välttää. Tasapainottavia tekijöitä ovat realistisuus tapahtuman ymmärtämisessä ja oikeiden ratkaisukeinojen löytäminen tilanteeseen. Tasapainottavien tekijöiden puuttuminen edesauttaa kriisin puhkeamista. (Poijula 2016, 27-28.)

Lasten kanssa sovelletaan aikuisten kriisiteorioita, sillä lapsia koskevan kriisiteorian koetaan puuttuvan (Poijula 2016, 27). Lapset eroavat järkyttävien tapahtumien käsittelyssä ja niihin reagoimisessa aikuisiin verrattuna kognitiivisen kehityksensä mukaisesti (Hedrenius & Johansson 2016, 116). Lapsen kasvaessa tarkkaavaisuus, valmius ymmärtää ja oivaltaa asioita, yksityiskohtien huomaaminen sekä sanallinen kuvailu tapahtumista kehittyvät. Edellä mainittu kehitys mahdollistaa sen, että lapsi pystyy varastoimaan enemmän tietoa ja pystyy keskustelemaan muistamistaan tapahtumista muiden kanssa. Lapset pystyvät myös todennäköisemmin palauttamaan mieleen tapahtuman yksityiskohtia, mikäli tapahtuma on koettu keskeisenä ja henkilökohtaisena. (Listenbee 2015, 4.)

Lapsen kanssa voi opetella kriisivalmiutta, johon kuuluu kriisin vaiheiden tiedostaminen. Lapsen on hyödyllistä tiedostaa kriisillä olevan alku, keskikohta ja loppu. Lapset eivät reagoi aikuisten kanssa samalla tavalla elämän kriiseihin, sillä lasten elämänvaihe ja kokemukset rajoittavat kriisiin reagoimista. (Poijula 2016, 29, 32.) Aikuisten näkökulmasta voikin vaikuttaa siltä, ettei lapsi ymmärrä tapahtunutta. Lapsilla on kuitenkin kyky kokea samoja tunteita kuin aikuisilla. Aikuisten tuleekin muistaa, että järkyttävät tapahtumat vaikuttavat lapsen reagoinnista huolimatta lapseen aina. (Hed-

renius & Johansson 2016, 115-116.) Poijulan (2016, 14) mukaan aikuinen voi olla lapsen tukena kriisissä selviytymisessä tukemalla lapsen turvallisuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta. Ympäristön ja lapsen omat voimavarat tulisi tunnistaa ja auttaa lasta käyttämään omia voimavarojaan, sillä kriisi edesauttaa lasta tajuamaan oman haavoittuvuutensa. (Poijula 2016, 14, 32.)

Eri kriisiteorioiden mukaan kriisistä selviytymisen kannalta merkityksellistä on tunnistaa ja korjata tilapäistä ajattelun ja tunne-elämän vääristymää, kiinnittää huomiota ihmisten välisiin suhteisiin ja niissä esiintyviin riippuvuuksiin, tukea kriisille altistuneen henkilön itsetuntoa, minäkäsitystä sekä itseohjautuvuutta sekä auttaa sopeutumaan tilanteeseen pyrkimällä muuttamaan haitalliset selviytymiskeinot myönteisiksi. (Poijula 2016, 27.)

Lapselle trauman aiheuttavia elämäntapahtumia voivat olla esimerkiksi kiusaaminen, vanhempien avioero, sairastuminen, läheisen ihmisen kuolema, onnettomuudet, seksuaalinen hyväksikäyttö tai perheväkivalta (Poijula 2016, 11). Lapsen kohtaamisessa merkityksellistä on ylläpitää lapsen toivoa, normalisoida tilannetta lapsen kanssa, hyödyntää yhteiskunnan palveluita sekä lapsen voimavaroja ja lapsen läheisverkostoa lapsen mielenterveyden tukemiseksi. Aikuisen tulisi auttaa lasta ymmärtämään lapsen kokemien haasteiden suhteellisuus, jolloin haasteissa nähdään myös mahdollisuus muutokseen. (Lassander & Karila-Hietala 2015, 8.)

Suomen Mielenterveysseuran laatimassa teoksessa ”Nuoren mielenterveyden ensiapu” mielenterveyttä suojaavien tekijöiden kuvataan vahvistavan lapsen elämän hallinnan tunnetta ja auttavan lasta selviytymään erilaisista kriisitilanteista. Lapsen mielenterveydellä tarkoitetaan kehon ja mielen tasapainoa sekä voimavaraa, joka mahdollistaa lapsen arjessa toimimisen ja hyvinvoinnin. Lapsen mielenterveyteen vaikuttavat lapsen yksilölliset tekijät, lapsen kokema sosiaalinen tuki ja vuorovaikutussuhteet, yhteiskunnan rakenteet sekä lapsen elämässä esiintyvät kulttuuriset arvot. Mielenterveyden tila vaihtelee lapsen voimavarojen mukaan, johon vaikuttavat lapsen kokemukset sekä elämäntilanne. (Lassander & Karila-Hietala 2015, 13-15.)

Myös Butchartin, Phinney Harveyn, Mian ja Färnissin (2006, 16) mukaan vakailta perheillä ja perheolosuhteilla on suuri vaikutus lasta suojellessa. Vanhemmuus ja vahva kiintymyssuhde vanhemman ja lapsen välillä ovat vahvistavia ja suojaavia tekijöitä

lapsen elämässä. Näitä suojaavia tekijöitä tulisi pyrkiä tukemaan ja vahvistamaan. (Butcharti ym. 2006, 16.)

Stressi on ärsyke tai reaktio, joka kuormittaa ja rasittaa yksilöä. Stressi on myös ympäristön ja yksilön välistä vuorovaikutusta. Vakavimmillaan lapselle stressiä voivat aiheuttaa esimerkiksi sairaus tai vanhempien avioero. Ihminen tarvitsee sopivan määrän stressiä oman hyvinvointinsa ja toimintakykynsä tueksi. Liiallinen tai liian vähäinen stressi ei ole kuitenkaan hyväksi ihmisen hyvinvoinnille. Stressin kokemisen lisäksi lapsi voi kokea erilaisia stressireaktioita, kuten esimerkiksi pelkoja, huolia, eroahdistusta, surua, masennusta, taantumista ja vetäytymistä. Lapsen tapoja reagoida stressiin voivat olla myös toistuvat pakonomaiset leikit, yliaktiivisuus, riiteleminen sekä stressin aiheuttamista tunteista puhuminen tai tunteista puhumattomuus. Lapsen tapa reagoida stressiin voi ilmetä myös eri tavoin lapsen eri kehitysvaiheissa. (Poijula 2016, 19-20, 26.)

Traumatisoivat tapahtumat aiheuttavat lapselle traumaattista stressiä. Lasten selviytymiskeinoja stressin käsittelyssä ovat esimerkiksi tapahtuneen asian kieltäminen, itkeminen, huumori, nukkuminen, sairaaksi tuleminen, taantuminen, provosoiva käyttäytyminen, sekä omaan mielikuvitukseen turvautuminen. Lapsi voi myös pyrkiä ennakoimaan tulevia tapahtumia, vetäytyä psyykkisesti omaan maailmaansa mielikuvituksen avulla tai suunnata oman vetäytymisensä johonkin toimintaan, jonka avulla hän saa tilanteeseen kaipaamiaan rutiineja ja ennakoitavuutta. Lapsen yllättävä avuliaisuus voi olla lapsen selviytymiskeino, jolloin toisten auttamisella lapsi pyrkii unohtamaan omat haasteensa ja saamaan avuliaisuudella muilta arvostusta. (Poijula 2016, 20, 23-24.)

3.1 Traumaattinen tapahtuma lapsen elämässä

Traumatisoivat tapahtumat uhkaavat yksilön turvallisuuden ja elämän hallinnan tunnetta. Traumatisoivat tapahtumat saavat aikaan lapsen kehossa muutoksia, jonka vuoksi merkityksellistä on traumatisoitumisen jälkeinen kehon tilan normalisoituminen. Mikäli kehon tila ei normalisoidu, yksilö voi toimia jatkuvasti yli- tai alivireystilassa. Ylivireystila vaikeuttaa yksilön kognitiivista työskentelyä, aiheuttaa emotionaa-

lista epävakautta ja aistimusten herkistymistä. Kehon alivireystila puolestaan aiheuttaa tunteiden ja aistimusten turtumista ja fyysistä lamautumista kognitiivisen työskentelyn vaikeuksien lisäksi. Lähes kaikki traumaattisen tapahtuman kokeneet altistuvat kokemuksen aiheuttamille reaktioille, joista suurin osa toipuu kokemuksesta luonnollisesti. Vakavimmin ja voimakkaimmin traumaattiselle tapahtumalle altistuminen lisää kuitenkin lapsen todennäköisyyttä traumaperäisen stressihäiriön tai traumaattisen kriisin syntymiselle. Traumaperäisen stressihäiriön syntyyn vaikuttavat myös traumaattista tapahtumaa edeltävät aiemmat elämän tapahtumat ja olosuhteet. (Pojjula 2016, 39-40.)

Traumaattisen kokemuksen vakavuuteen vaikuttaa myös lapsen oma rooli traumaattisessa tapahtumassa, eli onko lapsi kokenut traumaattisen tapahtuman itse, vai onko lapsi ollut todistamassa sen tapahtumista toiselle osapuolelle. Vakavuuteen vaikuttaa myös se, millaisia vaikutuksia traumaattisella tapahtumalla on ja keneen ne kohdistuvat. (Pojjula 2016, 41-42.) Traumaattisen tapahtuman kokeminen voi vaikuttaa lapsen muistoihin tapahtumista, jolloin muistot saattavat olla heikentyneitä tai vääristyneitä. Nämä lapset eivät välttämättä pysty palauttamaan mieleen kokemuksiaan lineaarisessa järjestyksessä, mutta sen sijaan voivat muistaa muistikuvia tapahtumista. (Listenbee 2015, 5.) Eskonen (2005, 7) kuvaileekin väitöskirjassaan lasten kertomuksia perheväkivallasta, jolloin lapset kuvasivat usein yksittäisiä tilanteita. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni myös, että lapsen kerronnalle perheväkivallasta on tyypillistä kerronnan lyhyys ja pirstaleisuus. Hän tuokin esiin tutkimustulosten pohjalta lasten kuulemisen merkityksen. (Eskonen 2005, 7.)

Hedreniuksen & Johanssonin (2016, 24) mukaan lapselle vakavimmin vaurioita aiheuttaa läheisen ihmisen toteuttama kaltoinkohtelu. Myös Poijjula (2016, 41) tuo teoksessaan ilmi, että vahingollisimmiksi traumaattisiksi tapahtumiksi koetaan yleensä toisen ihmisen pahantahtoisena toteuttama trauma, esimerkiksi väkivalta ja seksuaalinen väkivalta. Poijjulan (2016, 42) mukaan myös lapsen ajattelun kehitys vaikuttaa lapsen traumatisoitumiseen määrittelemällä sitä, miten hyvin lapsi ymmärtää tapahtuneen traumaattisen kokemuksen ja kokeeko hän olleensa vaarassa. Lapset, jotka ymmärtävät tapahtuneen vakavuuden ja kokivat olleensa tilanteessa vaarassa, traumatisoituvat vakavammin, kuin lapset, jotka eivät pysty tätä ajattelun kehityksensä

puolesta vielä ymmärtämään. (Poijula 2016, 42-43.) Eskosen (2005, 8) tutkimustulosten perusteella lapsen ajatusmaailma väkivallan oikeutuksesta ja vääryydestä riippuvat siitä, millainen käsitys lapsella oli toisen ihmisen kohtelusta. Käsitykseen vaikuttivat myös lapsen ihmissuhteet, joissa hän oli kokenut perheväkivaltaa. Lapsi oli voinut saada ihmissuhteissa aikuisilta ristiriitaisia käsityksiä väkivallan oikeutuksesta, sen kuulumisesta arkeen sekä velvollisuudesta sopeutua siihen. (Eskonen 2005, 8.)

Traumaattinen kriisi voi olla yksilölle myös myönteisen kehityksen ja kasvun mahdollisuus, jolloin yksilön selviytymisvoimavarat ja -kyvyt ovat kehittyneet kriisin avulla vahvemiksi. Ilman trauman työstämistä ja ymmärtämistä osaksi henkilön omaa elämänhistoriaa traumalla on kuitenkin yleensä kielteiset seuraukset yksilön elämään. Traumaattinen kriisi voi myös koskettaa useampaa henkilöä saman aikaisesti, kuten perhettä tai yhteisöä, mutta jokaisen yksilön on selviydyttävä kriisistä omien voimavarojensa mukaisesti. (Poijula 2016, 31-32.)

3.2 Lapsen sijoitus vanhemman näkökulmasta

Hietämäki (2015, 78) kuvaa eri tutkimuksista saatua tietoa, joissa vanhemmat ovat kokeneet asiakkuuden alkamisen shokkina tai pelkona. Pelon aiheista esiin nousi etenkin pelko siitä, että lapset viedään pois kotoa. Pelot ja jännitys voivat vaikuttaa vanhempien kykyyn toimia ja suhtautua varautuneesti ja vastustavasti työskentelyyn. Pelot voivat joskus osaltaan siis selittää vanhempien käytöstä ja toimintaa. (Hietämäki 2015, 78.) Suomessa suurin osa sijoituksista perustuu lapsen ja huoltajan suostumukseen. Tulee kuitenkin muistaa, että vaikka sijoitus on toteutettu vapaaehtoisesti, saattaa vanhempien tai lasten oma kokemus sijoitusta kohtaan olla silti kielteinen, mihin vaikuttaa osittain taustalla oleva lastensuojelun valta. (Pösö, Skivenes & Hestbæk 2013.)

Butchartin ja muiden (2006, 15) laatiman WHO:n oppaan mukaan lapsen kaltoinkohdeltuun vaikuttavia riskitekijöitä yhteiskunnallisesta näkökulmasta ovat muun muassa taloudelliset, terveydelliset, koulutukselliset ja sosiaaliset tekijät, jotka voivat johtaa haastaviin elinolosuhteisiin tai sosioekonomiseen epätasa-arvoisuuteen. Myös Toivonen (2017, 19) toteaa, että lastensuojelun asiakkaina olevissa perheissä sosioekonominen asema voi vaikuttaa vanhempien kykyyn puolustaa perheen oikeuksia. Lisäksi

akuutissa lastensuojelun tarpeessa voi olla kyse kriisistä, jolloin kriisi heikentää vanhempien toimintakykyä ja keinoja puolustaa omia, sekä lapsen oikeuksia entisestään (Toivonen 2017, 19). Osaltaan vanhempien käytöstä voi selittää myös pelko, johon voi vaikuttaa lastensuojelun negatiivinen julkisuus. Tutkimukset osoittavat myös sosiaalityöntekijän työtapojen merkityksen, sillä vanhemman kokema pelko voi vähentyä ja kokemus asiakkaana olemisesta helpottua, mikäli kohtaaminen on avointa ja rehellistä. (Hietämäki 2015, 78.) Myös Taskinen (2017, 364) tuo artikkelissaan esille, että lastensuojelun väliintulo voi aiheuttaa vanhemmissa suuttumuksen ja häpeän tunteita, sillä julkisen vallan puuttuminen tekee kaoottisesta elämäntilanteesta näkyvää. Lastensuojelun toimenpiteiden lähtökohtana on lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, mutta samalla toimenpiteet vaikuttavat lapsen lisäksi myös hänen läheistensä elämään (Taskinen 2017, 364).

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyön toimeksiantaja on kunnallinen lastensuojelulaitos, joka tarjoaa perhekuntoutusta, lyhytaikaista perhehoitoa sekä lyhytaikaista sijoitusta kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Opinnäytetyö keskittyy kriisi- ja vastaanotto-osastolle, jossa on seitsemän asiakaspaikkaa alle 12-vuotiaille lapsille. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa merkityksellistä tietoa lapsen tarpeista sijoituksen alkaessa. (Kunnallisen lastensuojeluyksikön esite 2018.) Opinnäytetyössä toimeksiantajan tarkkoja tietoja ei paljasteta lasten yksityisyyden suojaamiseksi. Tutkimusluvassa on määritelty toimeksiantajan salaaminen aiheen arkaluontoisuuden vuoksi.

Lapsi voidaan sijoittaa kriisi- ja vastaanotto-osastolle erilaisin sijoitusmuodoin. Kun lapsen lastensuojeluasiakkuus on todettu, tulee sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ryhtyä avohuollon tukitoimiin välittömästi, jolloin yksi tuen keino voi olla lapsen sijoittaminen avohuollon sijoituksella lastensuojelulaitokseen (LastSL 417/2007, 34 §, 37 §). Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää kodin ulkopuolella myös esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi on kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu ja lapsen tarpeet edellyttävät sijaishuollon järjestämistä lastensuojelulaitoksessa (LastSL 417/2007, 49 §). Lapsen sijoituksen aikana tehdään arvio ja ratkaisu siitä, palaako lapsi kotiin vai sijoitetaanko hänet pidempiaikaisesti kodin ulkopuolelle. Arviossa kartoitetaan missä lapsen tarpeiden mukainen ja turvallinen hoito järjestetään. Sijoituksen tavoitteena on

auttaa perheitä ratkaisemaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvät haasteet. Tarvittaessa tehdään kriisityötä lapsen ja hänen läheistensä kanssa. (Vastaanottokoti. N.d.)

Asiakkaiden vaihtuvuus kriisi- ja vastaanotto-osastolla on melko tiheää. Pääsääntöisesti lasten sijoitukset kriisi- ja vastaanotto-osastolle kestävät alle kolme kuukautta ja osa lapsista viettääkin osastolla ainoastaan muutamia päiviä tai viikkoja. Sijoituksen aikana lapset asuvat kriisi- ja vastaanotto-osastolla, jossa on työntekijöitä paikalla ympärivuorokautisesti. Lasten osastolla olon aikana pyritään tukemaan lasten mahdollisten päivähoito- tai koulupaikkojen pysyvyyttä. Yksikkö on kodinomaisen rakennuksen, jossa jokaisella lapsella on oma huone. Lisäksi rakennuksessa on yhteinen keittiö, olohuone, leikkitila ja kylpyhuone lasten vapaassa käytössä. Kriisi- ja vastaanotto-osastolla on käytössä viikkostrukturi, jossa kerrotaan tarkasti päivän aikataulut. Lasten päivät koostuvat muun muassa ruokailuista, yhteisestä tekemisestä aikuisen kanssa, läheisten vierailuajasta, päivälevosta ja arjen rutiineista. Kriisi- ja vastaanotto-osastolla jokaiselle lapselle nimetään omaohjaaja, joka työskentelee erityisesti omaohjattavan lapsen kanssa, ja pyrkii olemaan kokonaisvaltaisesti tietoinen lapsen asioista. Lapsen tilanteen salliessa lapsi voi myös vieraila sijoituksen aikana läheistensä luona sovitusti. (Kunnallisen lastensuojeluyksikön esite. N.d.)

Laakso (2009, 138) toteaa tutkimuksensa tulosten perusteella työntekijöiden työhön kuuluvan lastensuojelulaitoksen arjen rakentamisen, jolloin on merkityksellistä millaiseksi rutiinit ja arki lastensuojelulaitoksessa muodostuvat. Tutkimuksen tuloksissa osoittautuikin, että jokainen lastensuojeluyksikössä työskentelevä työntekijä vaikuttaa osaltaan siihen, millaiseksi lapsen arki lastenkodissa muotoutuu. Lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa arjen suunnitteluun. (Laakso 2009, 138-139.)

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sijoituksen alusta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tukea lasten kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumista tuottamalla tietoa lasten ja työntekijöiden kokemuksista. Tarkoituksena on, että

työntekijä voi hyödyntää opinnäytetyöstä saamaansa tietoa kohdatessaan lapsia kriisi- ja vastaanotto-osastolla.

Opinnäytetyön tutkimustehtävinä on selvittää:

1. Miten lapset kokevat kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisen?
2. Miten työntekijät voivat tukea lasta sijoituksen alkaessa kriisi- ja vastaanotto-osastolla?
3. Miten työntekijät kehittäisivät kriisi- ja vastaanotto-osaston toimintaa?

Opinnäytetyön avulla selvitetään, mitä lasten mielestä heidän olisi ollut hyvä saada tietää omasta tilanteestaan ja vastaanotto-osastosta sijoituksen alkaessa. Opinnäytetyön tulokset tukevat ammattilaista lapsen kohtaamisessa ja asioiden puheeksi ottamisessa. Opinnäytetyöntekijät hyödyntävät opinnäytetyön tuloksia laatiessaan kriisi- ja vastaanotto-osastolle esitteen, jota työntekijät voivat hyödyntää työskennellessään lastensuojelun kriisi- ja vastaanotto-osastolla alle 12-vuotiaiden lasten kanssa. Esite ei kuitenkaan tule osaksi opinnäytetyötä.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään toimintaa ja antaa tulkinta ilmiölle. Sen vuoksi on merkityksellistä, että tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on tietoa tai kokemusta tutkittavasta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulee valita tutkimukseen osallistujat harkiten ja tarkoituksenmukaisesti. Haastateltavien tieto ja kokemus ovat ainutlaatuisia ja aineistoa tulkitaan sen mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 164.) Laadullinen tutkimus voidaan nähdä prosessina, jossa aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät prosessin edetessä. Siksi tutkimusprosessin käytännön kokemuksen myötä johtoajatukset ja mielenkiinnon kohteet muotoutuvat. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruun ja teorian kehittymisen vuorovaikutteisuutta voidaan pitää luontevana. (Kiviniemi 2015, 74-77.)

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 97) kertovat teoksessaan asiakkaiden kokemusten ja mielenkiinnon olevan merkityksellisiä. Opinnäytetyössä kerättiin ja analysoitiin lasten kokemuksia lastensuojelun kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta, jonka avulla saa-

tiin lasten kokemuksia ja ajatuksia esille. Tämänkaltainen tieto on lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille merkityksellistä. Aineiston analysoinnissa korostuu tutkijan kriittinen itseymmärrys, joka on tulkintojen kyseenalaistamista ja tietoisuutta tutkimukseen vaikuttavista omista lähtökohdista, jolloin omien ennakkoluulojen tiedostaminen mahdollistaa niiden tarkastelun (Laine 2015, 35-36).

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelminä käytettiin puolistrukturoitua yksilöhaastattelua sekä informoitua kyselyä. Useita aineistonkeruumenetelmiä yhdistettäessä puhutaan menetelmätriangulaatiosta, jolloin aineistonkeruussa käytetään useampia menetelmiä tutkimuksen kannalta kattavan aineiston saamiseksi (Eskola & Suoranta 2001, 68, 70.)

Opinnäytetyössä lasten kanssa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua yksilöhaastattelua. Yksilöhaastattelun etuna koetaan olevan haastateltavan henkilökohtaisten kokemusten tutkiminen (Vilka 2015, 123). Hirsjärven & Hurmeen (2008, 47) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa tutkimuksen haastattelun runko suunnitellaan etukäteen. Kaikilta haastateltavilta kysytään samat kysymykset ja he saavat vastata kysymyksiin omin sanoin. Haastattelutavan etuna on, että haastattelija voi tarvittaessa muokata kysymysten sanamuotoa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Haastattelun etuna pidetään joustavuutta, sillä tutkija on vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Haastattelussa tutkija esittää kysymykset, voi kysyä tarkentavia kysymyksiä sekä vaihtaa kysymysten järjestystä ja oikaista väärinkäsityksiä tarvittaessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85-86)

Haastattelussa kysymysten tulisi olla avoimia ja pyrkiä ohjailemaan vastauksia mahdollisimman vähän, jolloin kysymykset kuitenkin ohjaavat keskustelua tietylle aihealueelle, mutta eivät määritä sitä, mistä ja miten puhutaan. (Laine, 2015, 39.) Haastattelutilanteeseen on hyvä valmistautua harjoittelemalla haastattelun tekemistä. Harjoittelun avulla voi vähentää varsinaisessa haastattelutilanteessa ilmenevää jännitystä sekä testata haastattelukysymysten muotoa. Haastattelutilaan on suositeltavaa tutustua etukäteen mahdollisuuksien mukaan, jolloin voidaan huomioida haastattelutilassa ilmeneviä ongelmia, kuten taustaääniiä ja muita häiriötekijöitä. (Vilka 2015, 133.)

Lasten haastatteluiden lisäksi tutkimuksessa toisena aineistonkeruumenetelmänä käytettiin työntekijöiden näkemyksien selvittämiseksi informoitua kyselyä. Uusitalon (2001, 91) mukaan informoidussa kyselyssä tutkija lomakkeita jakaessaan kertoo kyselystä ja tutkimuksen tarkoituksesta, sekä vastaa mahdollisiin kysymyksiin. Informoidussa kyselyssä kyselyn kohdejoukko on tutkijan henkilökohtaisesti tavoitettavissa. (Uusitalo 2001, 91.) Informoidun kyselyn vahvuudeksi koettiin se, että työntekijöiden ei tarvitse vastata kyselyyn yhtä aikaisesti, jolloin jokainen työntekijä pystyy täyttämään kyselyn itsenäisesti.

Kyselylomaketta suunniteltaessa teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuksen kannalta merkityksellisten käsitteiden täytyy olla tiedossa, sillä niiden avulla tutkittavaa asiaa voidaan mitata. Tutkimussuunnitelma ohjaa kyselylomakkeen suunnittelua ja sen tulee sisältää vain sellaisia asioita, jotka tutkimussuunnitelmassa on määritelty ja joita on kerrottu tutkittavan. Kyselylomakkeen vastaaminen tutkimustehtävään on merkityksellinen asia tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Tutkimuksen aiheisiin on hyvä tutustua lukemalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja aiempia tutkimuksia, joista voi olla hyötyä kyselylomaketta suunniteltaessa. Kyselylomake tulee testata ennen sen käyttöönottoa, jotta voidaan varmistua siitä, että kysymykset ja käsitteet on muotoiltu vastaajille ymmärrettäviksi. Kyselylomakkeen testauksessa arvioidaan kriittisesti kyselylomakkeen toimivuutta, jolloin kiinnitetään huomiota kysymysten ja vastausohjeiden selkeyteen, kyselylomakkeen pituuteen sekä vastausajan kohtuullisuuteen. Arvioinnin perusteella tulisi havaita kyselylomakkeesta puuttuvia sekä tarpeettomia asioita. Onnistuneessa kyselylomakkeen testauksessa testaajat pystyvät perustelemaan mielipiteensä ja näkemyksensä kyselylomakkeen laatijoille. (Vilka 2015, 101, 105-108.)

Lasten puolistrukturoidun haastattelun haastattelurunkoa sekä työntekijöiden informoidun kyselyn runkoa suunniteltaessa kiinnitettiin huomiota kysymysten aiheisiin ja järjestykseen. Vilkan (2015, 107) mukaan kysymysten järjestys tulee miettiä tarkoin, sillä sen avulla voidaan tukea johdonmukaisuutta ja helpottaa kysymyksiin vastaamista. Kysymykset tulisi järjestellä asiasisältöjen mukaisesti. Kysymyksiä määriteltäessä kiinnitetään huomiota tiedon tarpeellisuuteen tutkimusongelman näkökulmasta ja siihen, mitä kysymyksellä on tarkoitus selvittää. Kohderyhmän, toimintaympäristön

ja kulttuurin tuntemus helpottavat kysymysten muotoilua. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä tulisi välttää kysymyksiä, joihin voi vastata kyllä tai ei, sillä käsityksiä ja kokemuksia kartoittaessa tulisi käyttää laajempien näkökulmien saamiseksi kysymyksiä, joissa vastaaja kuvailee kokemustaan tai näkemystään. Kysymyksen muotoilu vaikuttaa siihen, miten hyvin vastaaja pystyy kuvaamaan, kertomaan ja vertailemaan kokemuksiaan. (Vilka 2015, 107, 127-130.) Kysymysten muotoilu vaikuttaa myös tutkimuksen eettisyyteen. Mikäli yksittäisissä kysymyksissä kysytään useita eri asioita, ei tutkija tiedä varmaksi kumpaan asiaan vastaaja on vastannut. Tämä voi osaltaan luoda tutkimukseen tulkintaongelmia sekä tulkintavirheitä, jolloin tulkinta tutkittavasta asiasta voi vääristyä. (Vilka 2015, 131.)

4.2.1 Lasten haastattelu menetelmänä lastensuojelussa

Lasten kanssa tapahtuvan haastattelun odotukset ovat muuttuneet ja lastensuojelussa on alettu arvostamaan lapsen kuulluksi tulemistä. Lapsen haastattelutilanteessa haastattelijan vastuulla nähdään olevan haastattelutilanteen luominen lapsen vuorovaikutustaitoja ja omaa ilmaisua tukevaksi. (Hyvärinen & Pösö 2018, 7, 10.) Lapset, jotka ovat kokeneet esimerkiksi kaltoinkohtelua tai kohdanneet väkivaltaa reagoivat usein yksilöllisesti kokemukseensa. Haastattelijoiden tulee olla tietoisia niistä teki- jöistä, jotka lievittävät tai korostavat traumaattisen tapahtuman vaikutusta, sillä trauman oireet saattavat vaikuttaa lapsen kykyyn tai halukkuuteen kertoa tapahtumasta. (Listenbee 2015, 5.) Lapsen haastattelussa on kiinnitetty huomiota myös työntekijän itsetietoisuuteen oman toiminnan suhteen, ja vuorovaikutustaitojen merkitykseen lapsen kuulluksi tulemisen mahdollistajana ja siihen vaikuttajana (Hyvärinen & Pösö 2018, 8, 10).

Lasten haastattelulla kartoitetaan lapsen toiveita ja odotuksia toiminnan suhteen. Lastensuojelussa toteutettu haastattelu tukee lapsen osallisuutta, antaa tietoa lapsen tilanteesta ja kokemuksista, sekä tukee muutoksien toteutumista. Lasten haastattelu on merkityksellinen rooli osana luottamussuhteen rakentamista, palvelutarpeen arviointia sekä sijaishuollon asiakassuunnitelman laatimista. Lapsen suhde haastattelijaan vaikuttaa siihen, miten hyvin lapsi pystyy tai haluaa asioistaan kertoa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 16-18.) Traumaattisen tapahtuman kokeneet lapset saattavat hyötyä myös ylimääräisestä tuesta ja useammista haastattelukerroista (Listenbee

2015, 5). Useissa tutkimuksissa onkin osoitettu, että osa lapsista tarvitsee useamman kuin yhden haastattelun. Mikäli haastatteluita tarvitaan enemmän kuin yksi, tulisi saman haastattelijan toteuttaa haastattelu. (Forensic Interviewing: A Primer for Child Welfare Professionals 2017, 5.) Lapsen asioista kertomiseen voivat vaikuttaa myös lapsen omat ajatukset vanhempien ja lastensuojelun työntekijöiden toiveista, sekä mahdollinen tarve miellyttää näitä toiveita. Lapsen asioista kertomiseen vaikuttaa myös lapsen tunne siitä, mistä asioista hän voi työntekijöiden kanssa keskustella. (Hyvärinen & Pösö 2018, 16.)

Lasten haastattelussa työntekijän tulisi kiinnittää huomiota lapsen kuuntelemiseen ja lapselta asioista avoimesti kysymiseen. Työntekijän tulisi välttää liiallista asioiden tulkittamista ja ennemmin miettiä erilaisia tapoja ymmärtää tilannetta ja asioita. (Korkman 2018, 41.) Haastattelijan tulee tiedostaa oma ammatillinen taustansa ja henkilökohtaiset kokemuksensa, sillä ne saattavat vaikuttaa haastattelun aikana lapseen ja tutkimukseen. Mikäli haastattelijalla on ennakko-oletus siitä, mitä lapselle on mahdollisesti tapahtunut, saattaa haastattelijaa yrittää saada esiin tietoja varmistaakseen oman ennakko-oletuksensa, jolloin tieto, joka ei sovellu etukäteen muodostettuun oletukseen saatetaan sivuuttaa. (Forensic Interviewing: A Primer for Child Welfare Professionals 2017, 5.) Myös Korkman (2018, 40-41) kertoo artikkelissaan ennakko-oletusten mahdollisesti johdattelun haastattelijaa johtopäätösten tekemisessä ja korostaa haastattelijan itsetietoisuuden merkitystä.

Lasta haastateltaessa kysymykset tulisi muodostaa lapselle ymmärrettäviksi ja lyhyiksi. Lapselle saattaa olla haastavaa käsittää aikakäsityksiä, pronomineja tai epä tarkkoja ilmaisuja, joten lasta haastateltaessa tulisi käyttää konkreettisia käsitteitä, pronomien sijaan henkilöiden nimiä ja mahdollisimman tarkkoja ilmaisuja. Kysymyksiä laatiessa haastattelijan tulisi käyttää yksinkertaisia lauserakenteita ja kiinnittää huomiota kysymysten tarkoituksenmukaisuuteen. Haastattelussa lapselle tulisi esittää yksi kysymys kerrallaan. (Holopainen ym. 2018, 51.) Lapset saattavat myös hämmentyä käsitteellisistä sanoista tai termeistä, kuten esimerkiksi ”huomenna”, ”paljon” ja ”pitkä aika”. Pienten lasten haastattelussa tuleekin ottaa huomioon se, että lapsi voi vastata kysymykseen tunnistamiensa sanojen perusteella ilman, että ymmärtää lapselle esitetyn kysymyksen merkitystä. Lapsi voi käyttää puheessaan myös sanoja, joiden merkitystä ei vielä täysin ymmärrä.

(Listenbee 2015, 4.) Tarvittaessa lapsi voi puhumisen sijaan myös kirjoittaa tai piirtää, mikäli asiasta puhuminen tuntuu haastavalta. Lapselle voi olla haasteellista puhua asioista, joihin liittyy esimerkiksi häpeää, pelkoa tai syyllisyyttä. Työntekijän tulee huomioida edellä mainitut asiat haastatteluun valmistautuessaan ja omassa tavassaan toimia haastattelutilanteessa. (Holopainen ym. 2018, 51.) Lasta haastateltaessa tulisi ottaa huomioon myös se, miten lapsi kokee keskustelun tuntemattoman ihmisen kanssa virallisessa tilanteessa ja millaisia arvoja perheen lojaaliuteen ja yksityisyyteen liittyy (Listenbee 2015, 4).

4.3 Tutkimuksen aineisto ja aineiston keruumenetelmät

Opinnäytetyön kohderyhmä koostui kunnallisen lastensuojeluyksikön kriisi- ja vastaanotto-osastolle sijoitetuista alle 12-vuotiaista lapsista, sekä kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöistä. Haastateltavat ja kyselyyn vastaajat valittiin sen perusteella, että heillä oli kokemusta ja/tai tietoa tutkittavasta aiheesta. Opinnäytetyöhön osallistui neljä lasta ja yhdeksän kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijää.

Lasten haastatteluja varten lupalomakkeita ja saatekirjeitä jaettiin viiden lapsen vanhemmalle. Yhden lapsen vanhempi jäi tavoittamatta ja yhden lapsen vanhemmalle lupalomaketta ei jaettu, sillä lapsi oli saapunut kriisi- ja vastaanotto-osastolle juuri ennen haastatteluja. Lasten haastattelut toteutettiin kahtena erillisenä päivänä vuoden 2018 aikana. Ensimmäisenä haastattelupäivänä kriisi- ja vastaanotto-osaston asiakkaina kirjoilla oli kuusi lasta, joista kolme osallistui haastatteluun. Toisena haastattelupäivänä kriisi- ja vastaanotto-osaston asiakkaina kirjoilla oli 7 lasta, joista yhden piti osallistua haastatteluun, mutta haastattelu peruuntui viime hetkellä lapsen henkilökohtaisista syistä johtuen. Toisena haastattelupäivänä haastateltiin yhtä lasta, joka saapui haastatteluun, vaikka sijoitus kriisi- ja vastaanotto-osastolla oli jo päättynyt. Haastateltavien lasten joukossa oli alle kouluikäisiä lapsia, sekä kouluikäisiä lapsia.

Lasten haastattelujen kysymykset muodostettiin lapsille ymmärrettäviksi ja selkeiksi välttäen haastavia termejä tai sanoja. Haastattelu aloitettiin lapselle helpolla kysymyksellä, jonka jälkeen kysymykset etenivät haastattelun kannalta loogisessa järjes-

tyksessä. Ennen haastattelua lapsen kanssa pyrittiin tutustumaan, jotta haastattelutilanne olisi lapselle luonteva. Haastatteluun mukaan oli varattu puuhakirjoja, mikäli lapsen olisi helpompi keskustella aiheista esimerkiksi värittämällä kuvia samaan aikaan. Haastattelutilassa lapsilla oli mahdollisuus myös leikkiä huoneessa olevilla leluilla.

Lasten puolistrukturoidun haastattelun runko esitettiin kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöillä, jolloin työntekijät saivat kertoa näkemyksiä ja kehittämissuhteita haastattelun rungosta, siinä esiintyvistä kysymyksistä tai niiden puutteista sekä yleisesti haastattelussa käytetyistä sanoista. Esitetauksen tavoitteena oli varmistaa lasten näkökulmasta kysymysten ymmärrettävyys ja tarkoituksenmukaisuus. Lasten haastattelu esitettiin työntekijöillä, sillä esitetaajiksi olisi ollut haastavaa löytää alle 12 vuotiaita lapsia, joilla olisi ollut kokemusta kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta. Kokemuksen avulla lapset olisivat voineet ymmärtää haastattelussa esiintyvien kysymysten merkitykset ja kertoa haastattelurungon laatijoille haastattelusta esiin nousevia epäkohtia. Mikäli lasten haastattelu olisi testattu esimerkiksi varhaiskasvatuksessa olevien lasten kanssa, olisi kysymyksiä ollut tarpeellista muokata varhaiskasvatukseen liittyväksi, jolloin esitetaus ei olisi ollut vertailukelpoinen esitetauksen tavoitteiden näkökulmasta. Lasten haastattelun esitetausta työntekijöillä voidaan kuitenkin pitää opinnäytetyön luotettavuutta heikentävänä tekijänä.

Haastattelijoiden kokemuksen mukaan lapset suhtautuivat haastatteluihin pääsääntöisesti positiivisesti. Alle kouluikäisistä lapsista oli havaittavissa innostus haastattelutilannetta ja haastattelijoiden tapaamista kohtaan. Kouluikäisistä lapsista toinen suhtautui haastatteluun positiivisesti ja vastaili kysymyksiin kokonaisuudessaan lausein. Neljäs haastateltavista suhtautui haastattelutilanteeseen hieman varautuneemmin ja kuvailikin haastattelussa muihin lapsiin verrattuna kielteisemmin kriisi- ja vastaanotto-osastoa. Haastattelutilanne ja uusien ihmisten tapaaminen vaikutti jännittävään lapsia, mikä välittyi lasten kehonkielessä sekä alkujännityksen tuomana hiljaisuutena. Haastattelijoiden kokemuksen mukaan lapset pystyivät tuomaan esille omia kokemuksiaan ja asioita, joita halusivat haastattelijoille kertoa. Alle kouluikäisten lasten oli haasteellisempaa pysyä haastattelun aiheessa. Tämä huomio tuli konkreettisesti esille siinä, että alle kouluikäisten lasten haastattelut olivat kestoltaan huomattavasti

pidempiä ja vastaukset haastattelun varsinaisiin kysymyksiin olivat lyhyempiä, yksittäisistä sanoista koostuvia asioita. Haastattelutilanteessa molemmat haastattelijat olivat tilanteessa läsnä ja kysymykset oli jaettu etukäteen haastattelijoiden kesken.

Lasten haastattelut äänitettiin kahdella erillisellä sanelimella. Haastattelujen alussa lapsille kerrottiin mitä sanelimet ovat ja mihin niitä käytetään. Lapsille kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja siitä, mihin lapsen kertomia tietoja käytetään. Lasten haastattelut olivat kestoltaan melko lyhyitä ja neljän lapsen äänitettyjen haastatteluiden yhteiskesto oli 65 minuuttia. Lasten haastatteluista kolme toteutettiin kriisi- ja vastaanotto-osaston tapaamispaikassa. Haastattelupaikka valikoitui työntekijöiden ehdotuksen perusteella. Yksi haastatteluista toteutettiin kriisi- ja vastaanotto-osaston takkahuoneessa tilojen rajallisuuden vuoksi. Haastattelutilana takkahuone oli rauhattomampi, sillä muista huoneista kantautuvat äänet kuuluivat siellä selkeämmin. Haastatteluista litteroimista huomattiin muualta rakennuksesta kantautuvien taustäänien sekoittuvan lapsen puheeseen. Tämä osaltaan teki litteroinnista haastavampaa. Haastattelun litteroinnissa todettiin, ettei lapsen muutamasta yksittäisestä sanasta saa selvää nauhalla esiintyvien taustäänien vuoksi. Yksi haastatteluista keskeytyi kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijän kysymyksen vuoksi työntekijän saapuessa yllättäen haastattelutilanteeseen. Haastattelun keskeytyminen vei osaltaan hetkeksi lapsen huomion haastattelulta.

Lasten haastatteluiden jälkeen äänitteet kuunneltiin ja litteroitiin sanatarkasti. Lapsen tuottaman puheen lisäksi litterointiin merkittiin tauot, päällekkäin puhuminen sekä erilaiset äänenvoimakkuudet. Haastattelut litteroitiin yksitellen omiin erillisiin tiedostoihin, joihin haastateltavat koodattiin haastattelua kuvaavalla H-kirjaimella, sekä haastattelun järjestystä kuvaavalla numerolla. Ensimmäisenä haastateltavaa lasta kuvattiin koodilla H1, ja viimeisenä haastateltua lasta kuvattiin koodilla H4. Yhteensä litteroitua aineistoa kertyi 38 sivua. Litteroinnissa käytettiin fonttia Calibri, kirjainkoko 11 ja rivivälillä 1,15.

Opinnäytetyössä selvitettiin myös kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöiden näkemyksiä kokonaiskuvan saamiseksi. Tavoitteena oli saada työntekijöiltä tietoa, jonka he olivat saaneet työskennellessään vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Työntekijöiden vastauksista opinnäytetyöhön saatiin tietoa, jota lapsi ei välttämättä olisi osan-

nut sanoittaa nuoren ikänsä vuoksi. Työntekijöiden näkemyksiä kartoitettaessa painotettiin lapsilähtöisyyttä ja asioiden tarkastelua lapsen näkökulmasta. Tässä opinnäytetyössä työntekijästä puhuttaessa tarkoitetaan kriisi- ja vastaanotto-osastolla lasten kanssa työskentelevää ohjaajaa. Työntekijöille toteutettiin informoitu kysely vuoden 2018 aikana. Työntekijöiden informoidun kyselyn aikana kriisi- ja vastaanotto-osastolla työskenteli 16 työntekijää, joista yhdeksän vastasi kyselyyn. 16:sta työntekijästä viisi työntekijää oli tehnyt kriisi- ja vastaanotto-osastolla vain muutamia työvuoroja, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa kyselyyn vastaamattomuuteen. Näistä viidestä työntekijästä neljä teki yövuoroja ja yksi iltavuoroja.

Kyselyt jaettiin henkilökohtaisesti paikalla olleille työntekijöille. Informoituja kyselylomakkeita oli varattu riittävästi jokaista työntekijää varten. Kyselyt jätettiin kriisi- ja vastaanotto-osastolle johtajan toimistoon niitä työntekijöitä varten, jotka eivät aiemmin päässeet paikalle. Informoitujen kyselyiden liitteenä oli saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteesta. Saatekirje sisälsi tietoa opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista, sekä ohjeet kyselyyn vastaamisesta ja vastaamisen aikataulusta. Kyselyn vastausajan aikana työntekijöitä muistutettiin kyselyyn vastaamisen merkityksestä. Muistutuksella pyrittiin saamaan mahdollisimman monta vastausta kyselyyn. Kysely oli kaksipuoleinen ja sisälsi 13 kysymystä, sekä mahdollisuuden vapaaseen sanaan. Työntekijät saivat vastata kyselyyn valitsemallaan ajalla, mutta työnantaja mahdollisti kyselyyn vastaamisen myös työajalla.

Työntekijöiden vastaukset koottiin yhteen tiedostoon, johon kysymysten vastaukset koottiin allekkain kysymys kerrallaan. Yhteensä kootuista kyselyn materiaaleista koostui seitsemän sivua. Tekstinkäsittelyssä käytettiin fonttia Calibri, kirjasinkoolla 11 ja rivivälillä 1,15. Kyselyyn vastaajat koodattiin kyselyyn vastaamista kuvaavalla V-kirjaimella, sekä käsittelyjärjestystä kuvaavalla numerolla. Ensimmäisenä käsiteltyä kyselyä kuvattiin siis koodilla V1, ja viimeisenä käsiteltyä kyselyä kuvattiin koodilla V9. Kyselyn vastauksia kootessa huomattiin, ettei yksi työntekijöistä ollut vastannut kyselylomakkeen toiselle puolelle. Tyhjäksi jätettyjä vastauksia kuvattiin aineistoa koottaessa tavuviivalla.

4.4 Aineiston analysointi

Temaattinen analyysi on menetelmä, jonka avulla pyritään tunnistamaan, selvittämään ja analysoimaan teemoja aineistosta sekä kuvaamaan aineistoa yksityiskohtaisesti. Temaattinen analyysi kuvaa tutkimukseen osallistujien realistisia kokemuksia ja merkityksiä. (Braun & Clarke 2006, 6, 9.) Teemoittelun avulla aineisto ryhmitellään teemojen eli aihepiirien mukaan, jolloin pystytään vertailemaan niiden esiintymistä aineistossa. Teemoittelun avulla aineistosta etsitään teemoja kuvaavia näkemyksiä. Ennen teemoittelua aineisto voidaan tarvittaessa alustavasti ryhmitellä teemoittelun helpottamiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105-107.) Teemat voidaan tunnistaa temaattisessa analyysissä aineistosta induktiivisella tai deduktiivisella tavalla. Opinnäytetyössä käytettiin induktiivista lähestymistapaa, jolloin teemat nousevat itse aineistosta. (Braun & Clarke 2006, 12.) Teemat muodostuvat aineistolähtöisesti esimerkiksi haastattelurungosta tai vastaajien esille ottamista asioista. Teemojen löytäminen aineistosta vaatii ennakkoluulotonta asennetta aineiston tarkastelussa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 105-106.)

Temaattisessa analyysissä aineiston voi kerätä itse, jolloin siitä saa ensisijaista tietoa ja voi löytää mahdollisesti alustavia kiinnostuksen kohteita ja pohdintoja. Mikäli aineisto on kerätty esimerkiksi haastatteluiden avulla, tulee tutkijan kirjoittaa aineisto puhtaaksi temaattisen analyysin tekemiseksi. On tärkeää tutustua aineistoon tarkasti, mikä vaatii useita lukemiskertoja, jolloin etsitään merkityksiä ja teemoja. Ideaalina toimintatapana olisi lukea koko aineisto läpi kokonaisuudessaan ennen koodaamisen aloittamista, sillä mahdolliset teemat saattavat muotoutua aineistoa luettaessa. (Braun & Clarke 2006, 16-17.) Aineistoa voidaan koodata aineiston käsittelyn helpottamiseksi. Aineiston käsittelijä voi itse valita käyttöönsä sopivat koodimerkinnot. Koodimerkinnot ovat muistiinpanoja, jotka auttavat aineiston jäsentelyssä ja rajaamisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.) Ilman tekstinkäsittelyohjelmaa aineistoa voidaan koodata esimerkiksi kirjoittamalla huomioita tekstiin, käyttämällä yliviivaustuseja ja värikyniä, tai käyttämällä muistilappuja mahdollisten teemojen tunnistamiseksi. Kun aineisto on koodattu, kerätään koodit yhteen, jonka jälkeen ne lajitellaan mahdollisiin teemoihin. (Braun & Clarke 2006, 18.)

Alustavia teemoja hienosäädetään, jonka jälkeen niitä tarkennetaan, määritetään ja lopuksi nimetään. Valmiiden teemojen avulla analysoidaan aineistoa. Temaattisen analyysin avulla pyritään avaamaan aineisto yksityiskohtaisesti niin, että lukija vakuuttuu aineiston luotettavuudesta. Merkityksellisenä pidetään sitä, että analyysi on johdonmukainen, looginen ja mielenkiintoinen kertomus aineiston sisällöistä. (Braun & Clarke 2006, 20-23.)

Temaattisen analyysin vahvuuksina nähdään menetelmän käyttökelpoisuus sosiaalisten tulkintojen teossa, ennakoimattomien näkemysten tuottamisessa sekä mahdollisuus korostaa yhtäläisyyksiä ja eroja aineistosta. Lisäksi temaattinen analyysi sopii myös aloitteleville tutkijoille. (Braun & Clarke 2006, 37.)

Opinnäytetyössä lasten haastatteluiden aineisto litteroitiin, jonka jälkeen litteroidusta tekstistä merkittiin lasten vastaukset haastattelun kysymyksiin. Lasten haastatteluissa niin sanottua ylimääräistä tekstiä oli runsaasti, jolloin lapsi puhui muusta, kuin haastattelun kannalta merkityksellisistä asioista. Tekstistä alleviivattiin lauseet ja sanat, joissa lapsi kertoi haastattelun kannalta merkityksellisistä asioista. Lasten haastatteluiden läpikäynnin jälkeen alleviivatut kohdat koottiin haastattelun kysymys kerrallaan siten, että jokaisen haastattelurungon kysymyksen kohdalle tuli selkeästi kaikkien lasten vastaukset allekkain lapsen haastattelukoodia käyttäen. Koodin avulla pystyttiin tarkastelemaan saman lapsen vastauksia eri kysymysten kohdalla. Alapuo- lella on esimerkki siitä, kuinka opinnäytetyössä lasten haastatteluiden vastaukset koottiin haastattelukoodien avulla allekkain kysymys kerrallaan. Haastattelukoo- deissa H1 tarkoittaa ensimmäisenä haastateltua lasta, H2 toisena haastateltua lasta jne.

Taulukko 1 Esimerkki lasten vastausten koonnista

Haastattelukysymys: "Tiedätkö miksi olet täällä (sijoitusta paikan nimi)?"	
Haastattelukoodi	Lapsen vastaus
H1	"no kun en tiää"
H2	"öö tulin tänne"
H3	"no oli kotona vähän vaikeeta"
H4	"noo vähän ragesin ku en saanu pelata fortnitea jos te tiätte sen pelin"

Edellä esitettyssä taulukossa käytetty menettely auttoi haastattelijoita saamaan haastatteluiden aineistosta merkitykselliset asiat selkeästi esiin. Lasten haastatteluiden kysymykset oli tehty haastattelurunkoa laatiessa teemoittain, joten haastatteluista esiin nousevat teemat muotoituivat pääsääntöisesti kysymysten avulla. Merkityksellisten vastausten koonnin jälkeen haastatteluiden vastauksista koottiin tiivistelmä. Tiivistelmä koottiin käymällä kysymys kerrallaan lasten vastaukset läpi. Tiivistelmän teon jälkeen tiivistelmästä etsittiin mielenkiintoiset ja merkitykselliset asiat alleviivaamalla. Näiden mielenkiintoisten ja merkityksellisten asioiden pohjalta muodostettiin kehittämisehdotuksia sekä keinoja tukea lasta sijoituksen aikana kriisi- ja vastaanotto-osastolla.

Työntekijöiden informoidun kyselyn lomakkeet koottiin tekstinkäsittelyohjelmaan käymällä vastaukset läpi kysymys kerrallaan. Työntekijöiden vastaukset koottiin kysymyksen kohdalle allekkain vastauskoodia käyttäen. Kysymykseen vastaamatta jättäminen merkittiin tiedostoon tavuviivalla. Vastauslomakkeissa, joissa toinen puoli oli jätetty täyttämättä, kirjattiin koonteihin toisen kyselylomakkeen vastauspuolen olevan tyhjä. Lomakkeet numeroitiin ja käsiteltiin samassa numerjärjestyksessä, mikä mahdollisti vastausten vertailun eri kysymyksissä. Vastauksien koonnin jälkeen vastauksista alleviivattiin merkityksellisenä ja mielenkiintoisena pidetyt asiat, jonka jälkeen samankaltaisten vastausten esiintyvyyttä tarkasteltiin. Merkityksellisinä ja mielenkiintoisina koettujen vastausten avulla koottiin tiivistelmä kysymys kerrallaan. Ky-

selyn runkoa laatiessa kyselyyn muodostui teemoja, joista haluttiin tietoa työntekijöiltä. Näiden teemojen pohjalta tiivistelmän keskeiset teemat pääsääntöisesti muodostuivat. Tiivistelmästä alleviivattiin merkityksellisiä ja mielenkiintoisia asioita, joiden pohjalta muodostettiin kehittämisehdotuksia sekä keinoja tukea lapsen sijoitusta kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Alapuolella on esimerkki siitä, kuinka opinnäytetyössä työntekijöiden kyselyiden vastaukset koottiin vastauskoodin avulla kysymys kerrallaan allekkain. Vastauskoodeissa V1 tarkoittaa ensimmäistä vastaajaa, V2 toista vastaajaa jne.

Taulukko 2 Esimerkki työntekijöiden kyselyiden koonnista

Kyselylomakkeen kysymys:	
"Mistä asioista olette saaneet lapsilta positiivista palautetta?"	
Vastauskoodi	Työntekijän vastaus
V1	<i>" Yhteisistä retkistä ja tapahtumista."</i>
V2	<i>" Retket, hyvä ruoka, hetket jotka ovat kahdestaan ohjaajalla ja lapsella."</i>
V3	<i>" (toinen puoli tyhjä)"</i>
V4	<i>" Mukavista ohjaajista, hyvästä ruuasta."</i>

Haastatteluaineistojen ja kyselyaineistojen koontien jälkeen vastaukset koottiin taulukkoon, jossa vastaukset pelkistettiin ja niistä muodostettiin teemoja. Taulukkoon kirjattiin vastaajan vastauskoodi tai haastattelukoodi. Koodin jälkeen toiseen sarakkeeseen kirjoitettiin kysymykseen esitetty vastaus kyselyiden koonneista tai haastatteluiden litteroinneista. Kolmannessa sarakkeessa alkuperäinen vastaus pelkistettiin vastauksien selkeyttämisen vuoksi. Lopuksi neljänteen sarakkeeseen muodostettiin vastauksesta esiin nousseita teemoja. Alapuolella olevassa taulukossa on esitetty kysymyksen "Millä tavoin tuet lapsen ihmissuhteita kriisi- ja vastaanotto-osastolla" teemoittelun esimerkki havainnollistamaan teemojen muodostumista aineistosta.

Taulukko 3 Esimerkki taulukko teemojen muodostumisesta

Kyselylomakkeen kysymys:			
Millä tavoin tuet lapsen ihmissuhteita kriisi- ja vastaanotto-osastolla?			
Vastauskoodi	Alkuperäinen vastaus	Pelkistetty vastaus	Teemat
V1	<i>Mahdollistamalla yhteydenpidon, puhumalla läheisistä, ja kysymällä kavereista ja koulusta.</i>	-Yhteydenpidon tukeminen -Keskustelu läheisistä -Kuulumisten kysely	-Yhteydenpito -Vuorovaikutus
V2	<i>Tuetaan vanhempien tai läheisten ja lasten suhteita.</i>	-Perhesuhteiden tukeminen	-Yhteydenpito
V3	<i>Lapset käyvät koulua, mahdollisuus tavata kavereita vapaa-ajalla, harrastukset.</i>	-Koulunkäynnin tukeminen -Ystävyyssuhteiden tukeminen -Harrastusten tukeminen	-Arki -Kaverisuhteet -Harrastukset

Edellä mainitussa taulukossa on selkeästi esitetty teemojen muodostuminen aineistosta. Teemojen muodostamisen jälkeen vastauksia ryhmiteltiin ja ilmenneiden teemojen yleisyyttä tarkasteltiin. Teemoittelun jälkeen tutkimuskysymyksen kannalta aineistosta nousi viisi pääteemaa, joiden avulla työntekijä voi tukea alle 12-vuotiaita lapsia kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Aineistosta keskeisiksi teemoiksi muodostuivat:

1. Lapsen perustarpeista huolehtiminen ja arjen pysyvyyden tukeminen
2. Lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen
3. Lapsen läheisten ihmissuhteiden tukeminen
4. Lapsen ikätasoisesta ymmärryksen tukeminen
5. Lapsille iloa tuottavien asioiden mahdollistaminen

5 Lasten haastatteluiden tulokset

Opinnäytetyössä haastateltiin neljää kriisi- ja vastaanotto-osastolle sijoitettua lasta. Lasten yksityisyyden suojaamiseksi lasten sukupuolta tai ikää ei opinnäytetyössä mainita. Haastattelijat tapasivat lapset ensimmäistä kertaa vasta haastattelutilanteessa. Lasten haastatteluiden tuloksia esitettäessä käytettiin siteerauksia lasten vastauksista tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi. Siteeraukset on koodattu haastattelukoodia kuvaavalla kirjaimella ja lapsen haastattelujärjestystä kuvaavalla numerolla (H1, H2 jne.).

5.1 Lasten saapuminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle

Lasten haastattelussa osa lapsista ilmaisi muistavansa kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisen. Lapset eivät kuitenkaan osanneet haastattelutilanteessa tuoda esille yksittäisiä asioita, mitä muistavat kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta. Ainoastaan yksi lapsista kertoi vastustaneensa kriisi- ja vastaanotto-osastolle lähtemistä. Lapsi kuvaili kotoa lähtemistä haastattelijoille:

*- noo vähän ragesin ku en saanu pelata fortnitea, jos tiätte sen pelin.
Niin mä rupesin vähän riehuu siinä - (H4)*

Lasten haastattelussa lapsilta kysyttiin, muistavatko he ohjaajan, joka oli lasta vastaan kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapuessa. Osa lapsista osasi nimetä ohjaajan, joka otti hänet vastaan kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Lasten oli kuitenkin haasteellista nimetä ominaisuuksia tai syitä, mistä he muistavat ohjaajan. Yksi lapsista ei muistanut yksittäistä ohjaajaa, joka otti hänet vastaan kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapuessa, mutta kertoi haastattelijoille muista osaston ohjaajista.

Lapset kertoivat esimerkkeinä kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisen jälkeen ensimmäisenä leikkineensä yhdessä ohjaajan kanssa ja järjestelleensä huonetta. Yksi lapsista kertoi muistavansa odottaneensa hetken oman huoneen saamista. Yksi lapsista ei muistanut, mitä oli tehnyt ensimmäisenä ohjaajan kanssa. Haastattelussa selvitettiin myös tärkeitä esineitä ja tavaroita, joita lapsilla oli ollut mukana kriisi- ja vastaanotto-osastolle saavuttaessa. Haastatelluista lapsista kaksi kertoi tärkeiksi mukana

olleiksi asioiksi puhelimen ja kauko-ohjattavan auton. Yksi lapsista kertoi hänellä olleen mukanaan vaatteita, mutta kertoi, ettei kokenut niitä tärkeäksi. Vaatteiden sijaan lapsi kertoi toivoneensa, että hänellä olisi ollut puhelin mukanaan. Lapsi kuitenkin kertoi rikkoneensa puhelimensa ennen osastolle saapumista, jonka vuoksi sen pois jääminen ei haitannut lapsen kertoman mukaan ”hirveästi”. Haastattelussa selvitettiin lasten tärkeiksi kokemien esineiden jäämistä kotiin kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapuessa. Haastatteluissa kävi ilmi, että lapset eivät kokeneet tärkeitä esineitä jääneen kotiin.

5.2 Lasten oma käsitys kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta

Haastattelussa lapsilta kysyttiin, kokivatko he ohjaajan kertoneen heille, mitä kriisi- ja vastaanotto-osastolla oleminen tarkoittaa. Osan lapsista oli ollut aluksi haastavaa ymmärtää kysymystä. Yksi haastateltavista osasi nimetä ohjaajan, joka kertoi hänelle kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta, mutta haastattelutilanteessa lapsi ei osannut kertoa asiasta sen enempää. Toinen lapsista kertoi ymmärtävänsä asuvansa kriisi- ja vastaanotto-osastolla väliaikaisesti:

- niinkun mä asun täällä, jonkun päästä jälkeen mä menen johonkin muualle asumaan mutta en vanhemmalle - (H1)

Edellä mainitussa vastauksessa lapsi tuo esiin ymmärtävänsä sen, ettei muuta vanhemman luokse takaisin. Kolmas lapsista kertoi ohjaajan kertoneen hänelle kriisi- ja vastaanotto-osaston säännöistä. Haastattelussa ainoastaan yksi lapsista kertoi kokevansa, ettei tiedä syytä kriisi- ja vastaanotto-osastolla olemiseen. Haastattelussa yksi lapsista vastasi tullessa osastolle, mutta koki ettei osaa muuta asiasta kertoa. Kaksi lasta tiedosti saapuneensa kriisi- ja vastaanotto-osastolle kotona olevan haasteellisen tilanteen vuoksi, joista toinen kommentoi asiaa:

- no oli vähän kotona vaikeeta - (H3)

5.3 Lasten kokemuksia kriisi- ja vastaanotto-osastosta

Lapset toivat haastattelussa esiin kokeneensa mieluisiksi asioiksi kriisi- ja vastaanotto-osastolla ruoan, puhelinajan ja musiikkisoittimilla soittamisen. Lisäksi lapset ker-

toivat mieluisiksi asioiksi uimisen, liikennepuistossa käymisen ja yhteisen ajan osaston muiden lasten kanssa. Ikäviksi asioiksi kriisi- ja vastaanotto-osastolla lapset kertoivat kokeneensa toisten lasten kiusanteon ja itse kriisi- ja vastaanotto-osastolle joutumisen. Haastattelussa yksi lapsista ei kuitenkaan osannut nimetä yksittäisiä ikäviä asioita, vaikka kertoi kokevansa kriisi- ja vastaanotto-osastolla olevan myös ikäviä asioita.

Haastattelussa lasten oli haastavaa nimetä ominaisuuksia, jotka tekevät ohjaajasta mukavan. Lapset osasivat kuitenkin nimetä mukavaksi kokemiaan ohjaajia nimeltä. Lasten vastauksissa mukaviksi koetuissa ohjaajissa oli kuitenkin yhteneväisyyksiä ja mukaviksi koetut ohjaajat tulivat esille useissa eri lasten vastauksissa. Yksi lapsista kuvaili mukavaa ohjaajaa sanoin:

- no ettei se huuda tai semmosta - (H4)

Haastattelussa lapset toivat vastauksissaan esille kokevansa kriisi- ja vastaanotto-osastolla olevien ohjaajien olevan pääsääntöisesti mukavia. Yksi lapsista kertoi ”melkein kaikkien” olevan mukavia ja toinen lapsista kertoi esimerkkejä ohjaajista, joista ei pidä. Kolmas lapsista puolestaan kertoi ohjaajien pitävän hänestä.

Haastattelussa selvitettiin myös lasten mielipiteitä asioista, joita oli mukava tehdä yhdessä ohjaajan kanssa. Lapset kertoivat kokeneensa mukavaksi ohjaajien kanssa lauta- ja korttipelien pelaamisen. Yksi lapsista maininnut kokeneensa mukavaksi ohjaajan kanssa tehtyjä arkisia asioita. Haastattelussa selvitettiin myös mieluisia asioita, joita lapset olivat tehneet yhdessä muiden kriisi- ja vastaanotto-osastolla olevien lasten kanssa. Lapset kertoivat kokeneensa mukaviksi asioiksi yhdessä leikkimisen, lautapelien pelaamisen, ajan viettämisen ulkona sekä ulkopelien pelaamisen.

Haastattelussa lapsilta kysyttiin, mitä he haluaisivat kertoa kriisi- ja vastaanotto-osastosta toiselle lapselle. Lasten oli haasteellista nimetä yksittäisiä asioita, joita kertoisivat toiselle lapselle, mutta mainitsivat kuitenkin, että kertoisivat jotain. Yksi lapsista vastasi:

- No määhän sanoisin sille, että pakene - (H3)

Lapsi ei kuitenkaan osannut asiasta kysyttäessä perustella haastatteliijoille, miksi hän sanoisi toiselle lapselle kyseisellä tavalla. Toinen lapsista sanoi kertovansa kriisi- ja vastaanotto-osaston olevan:

- no, mukava. On aika mukava ja kyllä täällä viihtyy - (H4)

Lisäksi sama lapsi kertoi kokevansa mukavina asioina radiosta musiikin kuuntelemisen, mukavat lepotunnit ja sen, että:

- no tääl on ainakin joskus välipalal jäätelöö - (H4).

6 Työntekijöiden kyselyiden tulokset

Opinnäytetyössä työntekijöiden informoituun kyselyyn vastasi yhdeksän kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijää. Työntekijöiden informoidun kyselyn tuloksissa käytettiin siteerauksia työntekijöiden kyselyiden vastauksista opinnäytetyön luotettavuuden lisäämiseksi. Siteeraukset on koodattu vastauskoodia kuvaavalla kirjaimella ja työntekijän vastausjärjestystä kuvaavalla numerolla (V1, V2 jne.).

6.1 Lapsen saapuminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle

Kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijät kertoivat huomioivansa lasta lapsen saapessa kriisi- ja vastaanotto-osastolle huolehtimalla lapsen perustarpeista ja kohtaamalla lapsi yksilöllisesti. Perustarpeista huolehtiminen nousi keskeiseksi osaksi lapsen kohtaamista, johon sisältyi huolenpito lapsen levosta, ravinnosta ja hygieniasta. Lapsen kohtaamisessa tärkeäksi koettiin turvallisuuden tunteen luominen empatian ja tilanteen sanoittamisen avulla. Lapsen kohtaamisessa tärkeänä koettiin myös työntekijän valmiudet kuunnella lasta ja vastata lapsen esittämiin kysymyksiin. Vuorovaikutussuhdetta lapsen kanssa työntekijät kertoivat rakentavansa ystävällisyyden ja läheisyyden avulla.

Lapsi voi saapua kriisi- ja vastaanotto-osaston asiakkaaksi eri vuorokauden aikoina, jonka vuoksi kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijät kertoivat huomioivansa vuorokauden ajan ja sen, mitä lapsi sillä hetkellä eniten tarvitsee. Vuorokauden ajan huomioimisen lisäksi tärkeäksi koettiin myös lapsen elämäntilanteen huomioon ottaminen, josta lapsi on kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapunut. Tilanteen huomioimisen edellytyksenä koettiin olevan se, että työntekijällä on käsitys lapsen sen hetkisestä elämäntilanteesta.

Kyselyn vastauksissa toiminnan lähtökohdaksi asetettiin lapsen tuen tarpeet. Lapsen saapuessa kriisi- ja vastaanotto-osastolle tärkeäksi koettiin lapselle uuden rakennuksen esittely ja osaston toiminnasta kertominen lapsen ikätason mukaisesti.

- Lapsen iän huomioiden varmistan, että hän tietää minne on tullut ja miksi. Ikätasosta riippuen kerron, että mikä paikka tämä (sijoituspaikan nimi) on, ketä täällä asuu ja ketä työskentelee. Kerron lapselle, että aikuiset ovat täällä häntä varten ja keskustelemalla koetan luoda lapselle tunnetta, että kokisi olonsa turvallisiksi - (V9)

Lapsen saapuessa osastolle lapsen omaohjaajan läsnäolo koettiin hyväksi lähtökohdaksi omaohjaajatöskentelylle. Lapsen ennalta suunnitellussa sijoituksessa koettiin lapsen omaohjaajan läsnäolo helpommaksi toteuttaa, kuin akuutissa sijoituksessa. Lapsen ja lapsen saattajan saapuessa osastolle tärkeäksi koettiin työntekijän aika ja rauha kohdata tulijat ja käyttää aikaa lapsen kanssa tutustumiseen.

Lapsen saapuessa osastolle tärkeäksi koettiin myös ympäristön rauhoittaminen ja lasta kiinnostavien virikkeiden tuominen ympäristöön. Työntekijät kokivat, että lapsen on helpompi olla tilanteessa ja keskustelussa mukana virikkeiden ja rauhallisen ympäristön avulla. Lapsen kanssa keskusteltaessa merkitykselliseksi koettiin varmistaa lapselta, että lapsi tietää työntekijöiden olevan osastolla häntä varten. Lapsen kanssa keskusteltaessa työntekijät pyrkivät selvittämään, ymmärtääkö lapsi missä hän on ja miksi. Tarvittaessa työntekijät kertoivat sijoituksen syistä lapselle ikätasoisesti.

6.2 Turvallisuuden tunteen tukeminen kriisi- ja vastaanotto-osastolla

Työntekijän näkökulmasta kriisi- ja vastaanotto-osastolla:

- Lapsen turvallisuuden tunnetta tuetaan kertomalla hänelle mahdollisimman todenmukaisesti hänen omasta tilanteestaan. Lapsen turvallisuuden tunnetta tuetaan olemalla mahdollisimman paljon läsnä ja tavoitettavissa. Huomioidaan mahdollisimman hyvin lapsen tarpeet ja toiveet - (V9)

Lasten turvallisuuden tunnetta tuettiin sanoittamalla tunteita ja sitä, että aikuiset huolehtivat lasten turvallisuudesta. Empatian osoitusta ja läheisyyttä pidettiin tärkeässä roolissa turvallisuuden tunteen luomiseksi. Työntekijän mukaan pelokkaalle lapselle näytettiin turvallisuutta lisäävät tekijät, kuten ovissa olevat lukot. Lapselle myös

sanoitetaan hänen olevan turvassa ja kerrotaan, ettei kukaan ulkopuolinen pääse kriisi- ja vastaanotto-osastolle ilman lupaa.

Työntekijät pitivät tärkeänä lapsen yhteydenpidon tukemista läheisiin sekä lapsen läheisten pitämistä lapsen mielessä. Arjen sujumista koettiin tukevan tuttujen päiväkotien ja koulujen säilyminen. Työntekijät kertoivat, että lapsen turvallisuuden tunnetta tuetaan huolehtimalla lapsen perustarpeista ja arjen rutiineista, mitkä tasapainottavat lapsen arkea. Arjen tasapainottamisessa työntekijät pitivät tärkeänä lasten yksilöllisten tarpeiden tukemista, läsnäoloa ja avoimesti asioista keskustelua. Lasten välisten ristiriitojen selvittämisessä työntekijöiden johdonmukaisuutta pidettiin tärkeänä. Johdonmukaisuuden ja sääntöjen noudattamisen koettiin tukevan arjen ennakoitavuutta.

Työntekijät kertoivat lapsen kokevan turvallisuuden tunnetta, kun lapsi hakeutuu aikuisen lähelle ja ottaa vastaan läheisyyttä. Työntekijät kertoivat lasten usein rentoutuvan ensimmäisten päivien aikana, jonka jälkeen lapset uskaltavat näyttää tunteitaan enemmän. Työntekijöiden mukaan turvallisuuden tunteen lisääntyessä lapsi alkaa usein lähestyä aikuisia ja muita lapsia enemmän. Lapsen kokiessa turvallisuuden tunnetta lapsi uskaltaa kertoa enemmän itsestään ja kodistaan ja alkaa käyttää useammin kokonaislauseita. Työntekijät kertoivat, että turvallisuuden tunne heijastuu myös lapsen olemuksesta ja käytöksestä, jolloin lapsi on usein hymyileväisempi, avoimempi sekä leikkisämpi. Työntekijöiden mukaan turvallisuuden tunne näkyy arjen toiminnoissa myös silloin, kun lapsi kiinnostuu asioista, uppoutuu mielekkääseen tekemiseen eikä sulkeudu omaan huoneeseensa. Työntekijät kokivat, että lapsen arjen sujuminen viestii turvallisuuden tunteesta, jolloin esimerkiksi nukahtaminen ja syöminen sujuvat paremmin. Tärkeänä pidettiin sitä, että lapset kertovat aikuisille päivän tapahtumista ja uskaltavat puhua myös haastavista asioista. Se, että lapsi uskaltaa puhua omista asioista ja kertoa ikävästään, viestii työntekijöiden mukaan lapsen luottamuksesta.

Lapsen arjen tasapainottamisen koettiin tuovan lapsen elämään vakautta, luottamusta ja rauhallisuutta. Työntekijän mukaan:

- Se luo turvallisuuden tunnetta ja se antaa myös lapsille kokemuksen välittämisestä - (V7)

Arjen tasapainottamisen nähtiin kuitenkin vaikuttavan lapsiin yksilöllisesti ja työntekijät kertoivatkin lasten reagoivan arjen tasapainottamiseen eri tavoin ja eri aikaväleihin. Lapsen käytöksen nähtiin rauhoittuvan arjen tasapainottamisen avulla, joka välittyi työntekijöille lapsen motorisen levottomuuden ja aggressiivisuuden vähenemisenä. Lisäksi arjen tasapainottamisen koettiin vaikuttavan lapsen mielialaan nostavasti ja unen laatua parantavasti. Arjen tasapainottamisen koettiin tukevan myös lapsen valmiuksia suoriutua arjen askareista ja tehtävistä, minkä koettiin vaikuttavan merkittävästi myös lapsen ja hänen läheistensä väliseen vuorovaikutukseen, sekä kotilomien sujumiseen.

Kriisi- ja vastaanotto-osaston päiväjärjestyksen koettiin tuovan lapsen arkeen rakennetta ja ennakoitavuutta. Työntekijät kertoivat, että sääntöjen ja päiväjärjestyksen avulla lapsi voi tiedostaa, mitä häneltä ja muilta lapsilta odotetaan. Tämän koettiin lisäävän lapsen rauhallisuutta, tasapainoisuutta ja itseohjautuvuutta. Lapsen turvallisuuden tunteen koettiin lisääntyvän lapsen voidessa luottaa sääntöihin ja päiväjärjestykseen. Merkitykselliseksi koettiin ohjaajien sitoutuminen sääntöjen ja päiväjärjestyksen noudattamiseen, mikä tukee osaltaan lapsen tunnetta ohjaajien yhdenmukaisesta toiminnasta. Merkitykselliseksi koettiin myös lapsen tieto sääntöjen rikkomisen seuraamuksista.

6.3 Yhteydenpidon tukeminen kriisi- ja vastaanotto-osastolla

Työntekijät kertoivat tukevansa lapsen ihmissuhteita kriisi- ja vastaanotto-osastolla tukemalla lapsen yhteydenpitoa vanhempiin, läheisiin ja ystäviin. Yhteydenpitoa tuettiin keskustelemalla lapsen kanssa lapselle tärkeistä ihmisistä ja mahdollistamalla tapaamisia heidän kanssaan. Työntekijät toivat esiin myös lapsen koulunkäynnin ja harrastustoimintaan osallistumisen merkityksen kaverisuhteiden ylläpitämiseksi. Työntekijöiden mukaan lapsen yhteydenpitoa vanhempiin ja muihin läheisiin tuetaan vierailuilla kriisi- ja vastaanotto-osastolla, puhelinkeskusteluilla, kotilomilla ja lapsen huoltajille annettavan kuukausikoosteen avulla. Kuukausikoosteesta lapsen huoltaja saa kattavan kokonaiskuvan lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta kyseisen kuukauden ajalta.

Työntekijät kertoivat tärkeäksi lapsen ihmissuhteiden tukemisen myös tilanteissa, joissa lapsen ja hänen läheisensä välit ovat etäännyneet tai ”tulehtuneet”. Työntekijä pyrkii kuitenkin tukemaan lapsen ja hänen läheistensä vuorovaikutusta. Työntekijät kertoivat vastauksissa pitävänsä merkittävänä myös asennetta ja tapaa puhua lapsen läheisistä. Lapsen läheisistä puhutaan lapselle kunnioittavasti. Työntekijät kokivat haasteelliseksi lapsen omien ikätovereiden välisten suhteiden tukemisen pitkien sijoitusten aikana. Työntekijät olivat huomanneet vapaa-ajan ja kavereiden kanssa vietyyn ajan jäävän helposti vähemmälle lapsen ollessa sijoitettuna osastolla.

Työntekijät kokivat lapsen yhteydenpidon tukemisen vaikuttavan lapseen merkittävästi. Työntekijän mukaan:

- Lapsi ei koe, että hänet on hylätty ja unohdettu (sijoitus paikan nimi), vaan hän kokee olevansa tärkeä ja rakastettu läheisilleen. (V8)

Työntekijöiden mukaan lapsen ihmissuhteiden tukemisen avulla lapselle voi välittyä tunne siitä, että hänestä ja hänen läheisistään välitetään. Yhteydenpidon tukemisen koettiin auttavan lasta ylläpitämään tunnesidettä läheisiin ja ennaltaehkäisemään hylätyksi tulemisen tai yksin jäämisen tunteen syntymistä lapselle.

Yhteydenpidon koettiin lisäävän lapsen tietoisuutta ja varmuutta tulevaisuudesta, sekä auttavan lasta sopeutumaan kriisi- ja vastaanotto-osastolla olemiseen ja tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. Työntekijöiden mukaan kaikissa tilanteissa lapsen yhteydenpidon tukemista läheisiin ei kuitenkaan voida tukea, jolloin lapsen tilanteesta riippuen lapselle on voitu tehdä yhteydenpidon rajoitus hänelle tärkeään ihmiseen. Työntekijät kertoivatkin, etteivät voi näissä tilanteissa tukea lapsen yhteydenpitoa, eikä heillä ole siinä tapauksessa yhteydenpidon tukemiseen työntekijänä edes lupaa. Työntekijöiden kokemusten mukaan tämän kaltaiset tilanteet voivatkin olla lapselle kriisi.

6.4 Lapsille iloa tuottavat asiat kriisi- ja vastaanotto-osastolla

Työntekijät kokivat lapsen huomioimisen ja lapselle kiinnostuksen osoittamisen tuovan lapselle iloa sijoituksen alkaessa. Lapsen perustarpeista ja arjen säännöllisyydestä huolehtimisen koettiin myös tuovan iloa lapsille. Työntekijä kommentoi kyseisessä kriisi- ja vastaanotto-osastolla lapsille iloa tuottavia asioita seuraavasti:

- Huoneen viihtyvyyteen vaikuttavat erilaiset elementit esim. pehmolelut, lelut, cd soitin. Monet ilahtuvat, kun saavat tietää meillä olevan karkkipäivä perjantaisin, ja että he saavat viikkorahaa - (V8)

Lisäksi koettiin lapsille iloa tuottavan toisten lasten seura, työntekijöiden läsnäolo, vanhempien vierailut, yhteydenpito läheisiin sekä lelut ja lapselle itselleen tärkeät tavat.

Kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijät kertoivat saaneensa lapsilta positiivista palautetta retkistä, tapahtumista ja yhdessä vietetystä ajasta. Yhdessä vietetystä ajasta tärkeäksi koettiin etenkin työntekijän ja lapsen viettämä kahdenkeskinen aika. Positiivista palautetta oli saatu myös mukavista työntekijöistä, työntekijöiden kyvystä heittäytyä sekä lasten toiveiden huomioimisesta.

Työntekijät kertoivat saavansa lapsilta positiivista palautetta lapselle mielekkäissä tilanteissa välittömästi. Osa lapsista oli antanut työntekijöille positiivista palautetta kriisi- ja vastaanotto-osaston säännöistä, jotka oli itse kokenut ”löysiksi”. Työntekijä kuitenkin kertoi mielipiteiden säännöistä jakautuvan, sillä osa lapsista kokee kriisi- ja vastaanotto-osastolla olevat säännöt ”tiukoiksi”. Lapset olivat antaneet työntekijöille positiivista palautetta myös kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta, jolloin lapset olivat kertoneet työntekijöille kokevansa sijoituksen kriisi- ja vastaanotto-osastolla auttaneen lapsen omassa tilanteessa. Lapset kuvailivat työntekijöille sijoituksen auttaneen heitä noudattamaan kotona olevia sääntöjä, arjen sujumista kotona sekä toisten lasten kanssa toimeen tulemistä.

6.5 Haasteellisena koetut asiat ja kehittämisehdotukset

Kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöille toteutetussa kyselyssä selvitettiin työntekijöiden näkökulmasta haasteita lapsen saapuessa kriisi- ja vastaanotto-osastolle. Haasteellisiksi asioiksi työntekijät kokivat lapsen kohtaamisen tilanteissa, joissa on haasteellista saada katsekontakti lapseen, lapsi on käyttäytynyt aggressiivisesti ja tilanteissa, joissa lapsella ja työntekijällä ei ole käytössä yhteistä kieltä. Työntekijät kokivat erilaisten tilanteiden, joista lapsi on saapunut kriisi- ja vastaanotto-osaston asiakkaaksi, vaikuttavan lapsen kanssa vuorovaikutussuhteen luomiseen. Työntekijät kertoivat haastavaksi kohdata pelokas lapsi tilanteessa, jossa lapsi on nähnyt vanhempien välistä väkivaltaa, tai lapsi on itse joutunut väkivallan kohteeksi. Haastavaksi

koettiin myös vastentahtoiset sijoitukset, joissa lapsi on vastustanut kriisi- ja vastaanotto-osastolle tuloa käyttämällä fyysistä väkivaltaa tai rikkomalla tavaroita.

Ammatillisesti työntekijät kokivat haastavaksi saada lapsi ymmärtämään, että hän on turvassa kriisi- ja vastaanotto-osastolla, ja että asiat tulevat järjestymään. Lapsen saapuminen äkillisesti kriisi- ja vastaanotto-osastolle koettiin haasteelliseksi tilanteissa, joissa lapsen perustiedot, tiedot elämäntilanteesta ja sijoituksen syistä olivat vajavaiset. Myös lapsen oman sosiaalityöntekijän tavoittaminen koettiin ajoittain haastavaksi.

Kyselyssä selvitettiin myös työntekijöiden näkökulmasta keinoja, joilla he kehittäisivät kriisi- ja vastaanotto-osaston toimintaa lapsen saapuessa osastolle. Työntekijät kokivat tärkeäksi työntekijöiden riittävät resurssit lapsen saapuessa osastolle. Työntekijöiden mukaan riittävien resurssien avulla yksi työntekijä pystyisi keskittymään rauhassa lapsen vastaanottamiseen. Lapsen saapuessa haasteelliseksi koettiin työntekijän ja lapsen saattajan rajallinen aika. Mahdolliseksi ratkaisuksi työntekijät kokivat tilanteen tekemisen rauhalliseksi turvaamalla työntekijöiden riittävät resurssit, sekä saamalla sosiaalityöntekijöiltä etukäteen lapsen kattavat perustiedot. Merkitykselliseksi koettiin tilanteet, joissa lapsen tarvittavat tiedot kerrottiin kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijälle jo ennen lapsen saapumista osastolle. Merkitykselliseksi koettiin myös lapsen läsnäolo avoimessa ja ikätasoisessa keskustelussa lapsen sijoitukseen johtaneista syistä. Työntekijöiden mukaan avoimen keskustelun avulla tuetaan lapsen ja työntekijän yhdenmukaista käsitystä sijoituksen syistä ja siihen johtaneista asioista. Kahdenkeskinen keskustelu kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijän ja lapsen saattajan välillä koettiin merkitykselliseksi tilanteissa, joissa tarvittavaa oli keskustella asioista, joita lapsen kuullen ei voitu käsitellä.

Toiminnan kehittämisen kannalta haasteelliseksi koettiin lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisen äkillisyys eri vuorokauden aikoina. Tilanteiden vaihtuvuuden kannalta haasteelliseksi koettiin pysyvien kehittämisideoiden löytäminen, jotka sopisivat kriisi- ja vastaanotto-osaston vaihtuviin tilanteisiin. Työntekijät kertoivat myös, että yhteistyötä toisten viranomaisten kanssa haluttaisiin kehittää. Työntekijät kokivat, että yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa voitaisiin kehittää sosiaalityöntekijöiden työhön tutustumisella ja työn tuntemuksella, jonka avulla voitaisiin yhdessä huomioida lapsen tilanne mahdollisimman hyvin.

Kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijät kertoivat myös lasten esittäneen toiveita kriisi- ja vastaanotto-osaston toiminnan kehittämiseksi. Lapset olivat toivoneet ympäristöön lisää pihavälineitä, enemmän yhteistä aikaa työntekijöiden kanssa, sekä retkiä työntekijöiden ja muiden lasten kanssa. Erilaiset pelikonsolit nousivat myös esiin lasten toiveissa. Kriisi- ja vastaanotto-osaston lapset olivat päässeet vaikuttamaan myös ruokalistan suunnitteluun, jossa aamu- ja iltapalalistat olivat lasten toiveiden mukaisia. Lasten toiveissa välittyi arvostus työntekijöiden kanssa vietettyä kahden keskistä aikaa kohtaan.

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää alle 12-vuotiaiden lasten kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sijoituksen alusta. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä selvitettiin, miten lapset kokevat kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisen ja miten työntekijät voisivat tukea lasta sijoituksen alkaessa kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Opinnäytetyön aineistosta esiin nousi viisi pääteemaa, joita ovat:

1. Lapsen perustarpeista huolehtiminen ja arjen pysyvyyden tukeminen
2. Lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen
3. Lapsen läheisten ihmissuhteiden tukeminen
4. Lapsen ikätasoisesta ymmärryksen tukeminen
5. Lapsille iloa tuottavien asioiden mahdollistaminen

Alla olevaan taulukkoon on koottu aineiston perusteella esiin nousseita keinoja lapsen tukemisessa. Taulukossa kuvataan kohdassa ”työntekijän keinoja tukea lasta” työntekijöiden vastauksista esiin nousseita teemoja, joita kuvataan tarkemmin aineistosta esiin nousseiden esimerkkien avulla kohdassa ”konkreettisia esimerkkejä tuen keinoista”.

Taulukko 4 Työntekijöiden keinoja tukea lasta

Työntekijän keinoja tukea lasta	Konkreettisia esimerkkejä tuen keinoista
Arjen perustarpeista huolehtiminen ja arjen pysyvyyden tukeminen	Hygienia, ravinto, lepo, rutiinit, viikkostruktuuri, koulu, päiväkot
Lapsen läheisten ihmissuhteiden tukeminen	Läheisten ihmisten vierailut, puhelinkeskustelut, läheisistä ihmisistä lapsen kanssa keskustelu
Lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen	Läheisyys, empatia, tilanteiden ja tunteiden sanoittaminen, konkreettisten turvallisuutta lisäävien tekijöiden näyttäminen (esim. lukot)
Lapsen ikätasoisesta ymmärryksen tukeminen	Avoin keskustelu lapsen kanssa ikätason mukaisesti: keskustelut sijoituksen taustoista, kestosta ym.
Lapselle iloa tuottavien asioiden mahdollistaminen	Työntekijän kanssa vietetty aika, retket, pelit, lelut, ikätoverit
Lasten keskinäisten suhteiden tukeminen	Aikuisen läsnäolo, johdonmukaisuus, säännöt
Lapsen osallisuuden tukeminen	Vaikuttamismahdollisuudet, kuulluksi tuleminen

Aineistosta nousi esille konkreettisia tuen keinoja, joita huomioimalla kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijä voi tukea lapsen sijoituksen alkamista ja kriisi- ja vastaanotto-osastolla olon mielekkyyttä. Laakson (2013, 21) tutkimuksen mukaan pysyvyyttä voidaan pitää yhtenä sijaishuoltopaikan arvioinnin kriteerinä. Se sisältää sijais- huoltopaikan pysyvyyden lisäksi lapsen läheisten ihmissuhteiden jatkuvuuden sekä lapsen aiemmin käyttämien palveluiden säilymisen. Lapsen ihmissuhteiden pysyvyyttä voidaan tukea huomioimalla lapsen suhteet lastensuojelulaitoksen henkilökuntaan, sosiaalityöntekijään, sukulaisiin ja kavereihin. (Laakso 2013, 21.)

Aineiston analysoinnissa tärkeäksi teemaksi lapsen tukemisen kannalta nousi lapsen perustarpeista huolehtiminen. Yksi lapsista kertoi haastattelussa hänellä olleen mukanaan osastolle saapuessaan vaatteita, mutta lapsi kertoi, ettei kokenut niitä tärkeäksi. Lapsen vastauksesta tulee hyvin esille lapsen tapa ajatella, etteivät arkiset asiat, kuten vaatteet, ole merkityksellisiä. Johtopäätöksenä voidaan sanoa olevan tärkeää, että aikuiset huolehtivat lapsen perustarpeista kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Laakso (2009, 17) toteaaakin väitöskirjassaan tutkimuksen tulosten perusteella lastenkodin

työntekijöiden vastuulla olevan lapsen perustarpeista huolehtiminen, johon sisältyy huolenpito lapsen ravinnosta, levosta, puhtaudesta ja vaateuksesta.

Aineistosta toisena tärkeänä teemana nousi lapsen turvallisuuden tunteen tukeminen. Työntekijät kokivat lasten turvallisuuden tunteen tukemisen merkittäväksi ja kertoivat arjen tasapainottamisen olevan tärkeässä roolissa turvallisuuden tunnetta tuettaessa. Laakson (2009, 136) mukaan arjessa tapahtuvat toistot ja rutiinit tuovat lapsen elämään turvallisuutta, ja erityisesti lastensuojelussa huolenpidolla ja lapsesta huolehtimisella nähdään olevan korostunut merkitys. Turvallisuuden tunteen nähtiin liittyvän keskeisesti myös lasten kanssa käytyyn keskusteluun ja lapsen ymmärryksen omasta tilanteesta. Avoimuus ja työntekijän läsnäolo nähtiin merkityksellisenä, ja työntekijät kertoivatkin lapsen hakeutuvan työntekijän lähelle kokiessaan olonsa turvalliseksi.

Aineiston perusteella kolmantena merkityksellisenä teemana nousi lapsen läheisten ihmissuhteiden tukeminen. Työntekijät kertoivat kiinnittäneensä huomiota siihen, että sijoituksen aikana lasten kavereiden kanssa viettämä aika oli vähentynyt. Kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijän onkin tärkeää tukea lapsen läheisiä ihmissuhteita mahdollistamalla lapselle omien kavereiden tapaamisen ja esimerkiksi harrastuksiin pääsyn. Lapsen perhe- ja kaverisuhteiden tukeminen koettiin merkityksellisenä, sillä sen koettiin osaltaan tukevan lapsen sijoituksen mielekkyyttä ja arjen sujumista kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Tärkeää on tukea lasten sisarus- ja perhesuhteita, mikäli sen nähdään olevan lapsen edun mukaista (Eronen 2012, 29). Lapsen vuorovaikutussuhteiden tukeminen voi myös edistää lapsen mielenterveyttä ja auttaa lasta selviämään erilaisista kriisitilanteista (Lassander & Karila-Hietala 2015, 15, 18).

Aineiston perusteella neljäntenä merkityksellisenä teemana korostui lapsen ymmärrys omaa tilannetta ja tulevia tapahtumia kohtaan. Lapsen ymmärrys omasta tilanteesta näkyi haastattelussa lapsen vastauksessa, jossa hän kertoi asuvansa ”hetken aikaa” kriisi- ja vastaanotto-osastolla, mutta muuttavansa sen jälkeen muualle asumaan. Lapsi oli tilanteessa tiedostanut myös sen, että muualle muuttaminen ei tarkoita palaamista kotiin vanhemman luokse. Työntekijöiden kyselyiden vastauksissa nousi esille merkityksellisenä lapsen ymmärrys tilanteesta oman ikätason mukaisesti, jolloin lapsen ja työntekijän avoimen keskustelun avulla pyrittiin tukemaan molem-

pien yhdenmukaista käsitystä lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle sijoituksesta. Keskustelussa lapselle pyritään kertomaan mihin lapsi on saapunut ja miksi hän on tullut kriisi- ja vastaanotto-osastolle. Työntekijät toivat kyselyn vastauksissa esille, että keskustelu edellyttää kuitenkin sen, että työntekijä on saanut kattavat tiedot lapsen sen hetkisestä elämäntilanteesta. Johtopäätöksenä voidaan todeta tiedonkulun kriisi- ja vastaanotto-osastolle olevan merkityksellistä lapsen sijoituksen alun tukemisen kannalta. Kriisitilanteessa lapsi tarvitseekin lapsilähtöisyyttä ja keskusteluja aikuisen kanssa, jotka lisäävät lapsen ymmärrystä tapahtuneesta. (Pojjula 2016, 13.)

Vain yksi lapsista ilmaisi haastatteluiden vastauksissa kokevansa, ettei tiedä syytä sijoitukselle kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Haastattelijat pohtivat, voiko tilanteeseen vaikuttaa se, että lapsi oli iältään alle kouluikäinen ja haastattelutilanteessa välittynyt tunne lapsella mahdollisesti olevista haasteista kielenkehityksessä. Yksi mahdollisuus voi myös olla, ettei lapsen kanssa olla käyty keskustelua sijoituksen syystä tai lapsi ei kyseistä keskustelua muista. Kaksi haastatelluista lapsista oli tiedostanut sijoituksen johtuneen kotona olevasta haasteellisesta tilanteesta. Haastattelijat jäivätkin pohtimaan, miten lapsen tietoisuus sijoituksen syistä vaikuttaa lapsen mielikuvaan ja asenteeseen sijoitusta kohtaan. Poijulan (2016, 41-43) mukaan lapsen ajattelun kehitys vaikuttaakin siihen, miten lapsi käsittää kokemansa kokemuksen ja ymmärtää tilanteen mahdollisen vakavuuden.

Aineistosta viidentenä merkityksellisenä teemana nousi lapsille iloa tuottavien asioiden mahdollistaminen ja lasten kokemukset ohjaajan kanssa toimimisesta. Opinnäytetyössä selvitettiin lasten ja työntekijöiden näkökulmasta lapsen mielekkäinä kokeimia asioita kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Taulukko on koottu lasten haastatteluaineiston ja työntekijöiden kyselyaineiston perusteella. Huomioimalla taulukosta esiin nousevia asioita voi työntekijä osaltaan tukea lapsen mielekkyyttä sijoituksen aikana kriisi – ja vastaanotto-osastolla.

Taulukko 5 Lasten ja työntekijöiden vastausten vertailu lapsille mielekkäiksi kokemista asioista

Työntekijöiden näkemys lapsille mielekkäistä asioista kriisi- ja vastaanotto-osastolla	Lasten kokemus mielekkäistä asioista kriisi- ja vastaanotto-osastolla
Työntekijöiden läsnäolo, yhdessä vietetty aika ja ohjaajan kanssa kahden kesken vietetty aika	Ohjaajan kanssa tehdyt asiat
Toisten lasten seura	Yhteinen aika muiden lasten kanssa
Retket ja tapahtumat	Liikennepuistossa käyminen ja uiminen
Pehmolelut ja lelut	Leikkinen, lautapelit ja korttipelit
Cd-soitin	Radiosta musiikin kuuntelu

Lasten haastatteluaineiston ja työntekijöiden kyselyaineiston vastauksia analysoidessa huomattiin yhteneväisyyksiä lasten ja työntekijöiden näkemyksissä lasten mieluisaksi kokemissa asioissa kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Sekä lapset, että työntekijät kertoivat lapsen mielekkäiksi kokemina asioina työntekijän läsnäolon ja yhdessä vietetyn ajan, toisten lasten seuran, retket, lelut ja musiikin kuuntelun. Yhteneväisyyksien lisäksi lasten vastauksista nousi mielekkäiksi kokemina asioina ruoka, puhelinaika, musiikkisoittimella soittaminen, lepotunnit sekä ajan viettäminen ulkona. Eronen (2012, 27) kuvaakin väitöskirjassaan lastensuojelun ideologiaa kodinomaiseksi tunnelmaksi, jossa jäljitellään ”hyvän vanhemman” toimintaa sekä tavoitteellaan perheelle ominaisia tunnesuhteina.

Lapsilta mukavan ohjaajan piirteitä kartoitettaessa lasten oli haasteellista kertoa ohjaajista yksittäisiä asioita, jotka tekevät ohjaajasta mukavan. Lapset kertoivat nimeltä mukaviksi kokemiaan ohjaajia ja näiden ohjaajien nimeäminen tuntui sujuvan lapsilta helpommin. Eri lasten vastauksissa mukaviksi koetut ohjaajat olivat pääsääntöisesti samoja. Haastattelijat jäivätkin pohtimaan, että vaikka lasten oli haasteellista nimetä yksittäisiä ominaisuuksia tai luonteenpiirteitä ohjaajista, oli näissä mieluisina koetuissa ohjaajissa jotain mikä miellytti eri lapsia. Aineiston analysoinnin pohjalta voidaan todeta, että lapset kokivat kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijät pääsääntöisesti mukaviksi. Hyvärinen & Pösö (2018, 11) toteavatkin lapsen ja työntekijän väliseen vuorovaikutussuhteeseen vaikuttavan työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet ja persoonallisuus. Yksi lapsista vastasi kartoitettaessa mukavan ohjaajan piirteitä

ohjaajien pitävän hänestä. Haastattelijoille välittyi aineistoa analysoidessa tunne, että lapsi pitää sellaista ohjaajaa mukavana, josta lapselle välittyy tunne, että ohjaaja pitää hänestä. Laakson (2013, 15) mukaan lapset kaipaavat haavoittavista elämäntilanteista ja haasteista huolimatta hyväksyntää, läheisyyttä ja vahvuuksien huomioimista.

Haastattelutilanteessa ohjaajan mukavia piirteitä kartoittaessa yksi lapsista kertoi mukavan ohjaajan olevan sellainen, joka ei huuda. Toinen lapsista kuvaili, ettei mukava ohjaaja ole tyhmä. Haastattelijat jäivätkin pohtimaan, että näiltä lapsilta mukavia piirteitä kartoitettaessa lapset kuvailivat mukavaa ohjaajaa sellaisena, joissa ei ole näitä lasten kielteisenä kokemia piirteitä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että positiivisia piirteitä kysyttäessä näillä lapsilla nousi ensimmäisenä mieleen negatiiviset kokemukset ohjaajien toiminnasta. Lämsä (2009, 5) tuokin esille väitöskirjansa tutkimuksen tuloksista, että lapsen syrjäytyessä oman ikätasoisensa mukaisesta kehityksestä lapsen tilannetta määrittävät yhä enemmän haasteet, pakko ja kontrolli. Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että on merkityksellistä kiinnittää lapsen kohtaamiseen ja omaan toimintaan huomiota, jolloin työntekijänä voi välttää tarpeetonta äänen korottamista ja kontrolloinnin keinoja.

Kaksi haastatteluun osallistuneista lapsista vastasi kysymykseen, jossa kartoitettiin asioita, joita lapset haluaisivat kertoa kriisi- ja vastaanotto-osastosta toiselle lapselle. Toinen lapsista kuvasi positiiviseen sävyyn kriisi- ja vastaanotto-osastoa mukavaksi ja viihtyisäksi. Haastattelijat pohtivat voiko lapsen vastaukseen osaltaan vaikuttaa se, että lapsi oli haastatelluista lapsista ainoa, jonka sijoitus kriisi- ja vastaanotto-osastolla oli päättynyt ja siten lapsi oli saanut kenties etäisyyttä kriisi- ja vastaanotto-osastolla oloon, joka voi tuoda osaltaan lapsen näkemykseen erilaista perspektiiviä muihin lapsiin verrattuna. Toinen kysymykseen vastannut lapsi kommentoi kysymystä, että suosittelisi toista lasta pakenemaan. Tilanteessa haastattelijat kysyivät lapselta, miksi hän kehottaisi toista lasta pakenemaan. Lapsi ei osannut kuitenkaan perustella vastaustaan sen tarkemmin. Haastattelijat jäivät pohtimaan, vaikuttiko lapsen vastaukseen lapsen kielteinen asenne sijoitusta kohtaan, vai onko taustalla jotakin muuta. Jotta lapsi ei koe jäävänsä kohtaan ja kuulluksi tulematta, on tärkeää kuunnella lasten kokemuksia, sillä niistä voidaan saada tietoa asioista, joita vain lapsi itse voi kertoa (Eskonen 2005, 17). Kahdelta muulta lapselta ei saatu vastausta

kysymykseen. Haastattelijat pohtivat johtuiko näiden lasten vastaamattomuus kysymykseen lasten nuoresta iästä ja siitä, etteivät lapset ymmärtäneet kysymyksen merkitystä.

Opinnäytetyön aineistoa analysoidessa esiin nousi sijoituksen vastentahtoisuuden vaikutus lapsen mielikuvaan sijoituksesta ja kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta. Yksi lapsista kertoi vastustaneensa kriisi- ja vastaanotto-osastolle lähtemistä. Haastattelijat pohtivat aikuisten ja lasten näkökulmien välisiä eroja. Haasteellisia tilanteita ovat ne, joissa aikuisella on lapsesta lastensuojelullinen huoli, mutta lapsi ei itse koe huolen olevan aiheellinen tai kriisi- ja vastaanotto-osastolla olon olevan välttämätöntä. Lapsen kokemusta ja mielikuvaa osastolle vastentahtoisesti sijoittamista kohtaan kuvaakin hyvin sana ”jouduin”. Osa työntekijöistä kertoi myös haasteelliseksi tilanteet, jolloin lapsi on sijoitettu vastentahtoisesti osastolle ja turvautunut fyysiseen väkivaltaan vastustaessaan osastolle tuloa. Haastattelijat pohtivat miten lasta voidaan tukea erityisesti vastentahtoisissa sijoituksissa ja miten kyseinen lähtökohta voi vaikuttaa lapsen kokemukseen osastolla olosta.

Kriisi- ja vastaanotto-osastolla ikäviksi koettuja asioita kartoittaessa lasten vastauksissa nousi esille toisten lasten kiusanteko. Työntekijöiden kyselyistä kävi ilmi yhdenmukainen näkemys siitä, että työntekijöiden tulee toimia johdonmukaisesti lasten välisissä ristiriitatilanteissa. Haastattelijat pohtivat työntekijöiden johdonmukaisen toiminnan olevan tärkeää lasten välisten vuorovaikutussuhteiden tukemiseksi. Laakso (2009, 146) korostaakin väitöskirjassaan työntekijöiden tarkkailun ja säätelyn merkitystä lasten keskinäisessä kanssakäymisessä.

Yksi lapsista kertoi haastattelussa kriisi- ja vastaanotto-osastolla olevan myös ikäviä asioita, mutta lapsi ei osannut tilanteessa nimetä yksittäisiä tekijöitä. Tämän tyyppinen vastaus haastaa kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöitä miettimään, mitkä asiat voivat olla lapsen kokemuksen mukaan ikäviä ja pystyykö näitä asioita kehittämään ”vähemmän ikävämpään” suuntaan. Haastattelijat jäivät pohtimaan, voiko lapsi tarkoittaa ikävillä asioilla esimerkiksi ilmapiiriä tai osaston toimintatapaa, joita lapsen voi olla haasteellista kuvailla. Laakso (2009, 139) kehottaakin väitöskirjansa tutkimustulosten perusteella tarkastelemaan lastenkodissa käytettyjä rutiineja ja toimintatapoja kehittämisen kohteina, joissa lapsen mielipide voidaan ottaa huomioon. Lapsen mahdollisuus osallistua sijaishuollon arkea koskeviin päätöksiin tukee lapsen

hyvinvointia. Yksi työntekijän ammatillisuuden osa-alue onkin kyky reflektoida ja pohtia toimintatapojen merkityksellisyttä. Reflektoinnin avulla työntekijä voi hahmottaa lapsen ja aikuisen välisiä eroavia näkemyksiä toimintatapojen merkityksellisyydessä ja oikeudenmukaisuudessa. (Laakso 2009, 138-139.)

Työntekijöiden kyselyssä kahdesta vastauksesta kävi ilmi, että lapset olivat toivoneet päivällä pidettävien lepohetkien poistamista. Kyselyistä ei kuitenkaan selviä syitä sille, miksi lepohetken oli toivottu poistuvan päiväjärjestyksestä. Samalla yhden lapsen haastattelusta kävi ilmi, että päivällä pidettävä lepohetki oli kyseiselle lapselle mieluinen. Aineistoa analysoidessa tulosten ristiriitaisuus saikin haastattelijat pohtimaan voisiko lepohetkiä suhteuttaa lasten yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi. Haastattelijat pohtivat, voisiko lapsen osallisuus päätöksenteossa vaikuttaa lepohetkien suunnitteluun, sisältöön ja keston. Sijaisuuden haastavana tehtävä onkin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen (Aaltonen ym. 2017, 7).

7.1 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Opinnäytetyössä huomiointiin hyvän tieteellisen käytännön periaatteita noudattamalla yleistä huolellisuutta tutkimuksen eri vaiheissa. Opinnäytetyön tulosten esittämisessä kiinnitettiin huomiota avoimuuteen, rehellisyyteen ja vastuullisuuteen. Opinnäytetyössä huomioitiin muiden tutkijoiden töiden kunnioittaminen asianmukaisilla viittaus- ja lähdemerkinnöillä. Opinnäytetyötä varten haettiin tutkimusluvut ja sovittiin yhteistyötahojen kanssa vastuista ja velvollisuuksista. Opinnäytetyön toteutuksessa huomioitiin mahdolliset esteellisyysasiat, kuten esimerkiksi lapsen tai lapsen perheen entuudestaan tunteminen, joka voisi osaltaan vaikuttaa tutkimustuloksiin ennako-oletusten vuoksi. Haastatteluissa haastateltiin ainoastaan lapsia, jotka olivat haastattelijoille entuudestaan tuntemattomia. Opinnäytetyön toteutuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota tietosuojaa koskeviin asioihin. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa 2012, 6-7.)

Haastatteluiden aineistoa käytettiin ainoastaan opinnäytetyötä varten ja ne säilytettiin asiaan kuuluvalla tavalla. Opinnäytetyössä haastateltavien tunnistetiedot häivytettiin opinnäytetyöhön osallistuvien osapuolten yksityisyyden suojaamiseksi. Lähtei-

den valinnassa hyödynnettiin lähdekriittisyyttä. Opinnäytetyössä käytettiin monipuolisesti relevantteja lähteitä, jotka tarkastelivat tutkittavaa asiaa eri näkökulmilta ja olivat ajantasaisia. Opinnäytetyössä hyödynnettiin myös kansainvälisiä lähteitä.

Opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa kiinnitettiin huomiota siihen, ettei opinnäytetyöntekijöillä ollut aiempaa kokemusta lastensuojelussa olevien lasten haastattelusta. Haastattelijat valmistautuivat kuitenkin lasten haastatteluun lukemalla teoksen, joka käsitteli lapsen haastattelua lastensuojelussa. Teoksen avulla haastattelijat saivat konkreettista käytännön näkemystä ja tietoa huomioon otettavista asioista lasten haastattelua varten. Haastatteluiden äänittäminen mahdollisti haastattelijoiden paremman läsnäolon haastattelutilanteessa, sillä haastattelijat pystyivät keskittymään lapsen kuuntelemiseen muistiinpanojen tekemisen sijaan. Äänitteiden avulla haastattelijat pystyivät litteroimaan haastattelut sanatarkasti jälkikäteen, mikä tuki osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. Haastattelijat tapasivat haastateltavat ensimmäisen kerran haastattelutilanteessa, jonka vuoksi haastattelijoiden ei ollut ennakkoletuksia tai käsityksiä lapsista. Ennakkoletukset tai käsitykset olisivat osaltaan voineet johdatella haastattelua. Lasten entuudestaan tuntemattomuus voi siten osaltaan tukea haastatteluiden luotettavuutta ja mahdollistaa lapsen asioista avoimesti kertomisen.

Opinnäytetyön luotettavuuden kannalta olisi ollut tärkeää, että haastattelijoiden entuudestaan kokemusta lasten haastatteluista. Kokemattomuus voi osaltaan vaikuttaa siihen, millaisia vastauksia lasten haastatteluista saatiin. Voidaankin todeta, että mikäli haastattelijoiden olisi ollut lasten haastattelusta aiempaa kokemusta, voisi aineisto näyttäytyä erilaisena ja mahdollisesti jopa kattavampana. Myös lasten tuntemattomuus voi osaltaan vaikuttaa haastattelun luotettavuuteen, sillä haastattelutilanteen luontevaksi tekeminen vie lasten kanssa aikaa. Mikäli lapset olisivat tavanneet haastattelijat jo aiemmin, olisi varsinainen haastattelutilanne saattanut edetä sujuvammin ja niin, ettei lapsi väsy vastaamaan kysymyksiin.

Puolistrukturoitu haastattelu valikoitiin tutkimukseen, sillä valmiiksi valittujen kysymysten koettiin tukevan haastattelun aiheessa pysymistä. Eduksi koettiin myös se, että lapset saivat vastata kysymyksiin omin sanoin. Monivalintakysymysten käyttöä vältettiin, sillä vaihtoehtoista valitseminen voi olla lapselle haastavaa ja siten sen koettiin voivan heikentää tutkimuksen luotettavuutta.

Lasten haastatteluiden aineistoon vaikutti lasten ikähaarukka, jossa osa lapsista oli alle kouluikäisiä. Aineiston kannalta oli merkityksellistä kuulla eri ikäisten lasten kokemuksia ja näkemyksiä aiheesta. Haastattelijoiden kokemuksen mukaan alle kouluikäiset lapset eivät kuitenkaan pystyneet tuomaan haastatteluissa yhtä kattavasti ja selkeästi esille omia mielipiteitään ja kokemuksiaan verrattuna kouluikäisiin lapsiin. Lisäksi haastattelijat kokivat, että alle kouluikäisten lasten oli haastavampaa ymmärtää heille esitettyjä kysymyksiä ja niissä esiintyneitä sanoja. Aineisto, joka koostui lasten mielipiteistä ja kokemuksista olisi voinut siten olla hyvin erilainen, mikäli haastattavina olisi ollut enemmän kouluikäisiä lapsia.

Toimeksiantajan salaaminen opinnäytetyön raportissa voidaan ajatella osaltaan heikentävän opinnäytetyön luotettavuutta, mutta samalla lisäävän aineiston käytettävyyttä eri lastensuojelun alle 12-vuotiaiden lasten kriisi- ja vastaanotto-osastojen toiminnan kehittämisessä, kun opinnäytetyö ja siinä kartoitettu aineisto ei kohdennu yksittäiseen lastensuojelulaitokseen. Opinnäytetyön tärkein eettinen periaate oli lasten tunnistetietojen häivyttäminen sekä lasten yksityisyyden suojaaminen, jota tällä toimeksiantajan salaamisen toimenpiteellä voitiin tukea. Myös haastatteluajan tarkentaminen ainoastaan vuoteen 2018 tukee lasten yksityisyyden suojaamista.

Työntekijöiden kokemuksia selvitettiin informoidun kyselyn avulla. Työntekijöiden kanssa kysely koettiin yksilö- tai ryhmähaastattelua paremmaksi menetelmäksi, sillä kyselyllä koettiin saavan enemmän tietoa aiheeseen liittyen. Kyselyn avulla työntekijät eivät identifioitu, jolloin työntekijä voi vastata kyselyyn avoimemmin. Kysely myös mahdollisti sen, että jokaisella työntekijällä oli tasapuoliset mahdollisuudet mielipiteiden esiin tuomisessa. Menetelmänä kysely tuki useamman työntekijän mahdollisuutta vastata kyselyyn, sillä työntekijä pystyi itse määrittelemään omalle aikataululle sopivan ajan kyselyyn vastaamiseen. Kyselyiden vastausten koonti ei myöskään työllistänyt opinnäytetyöntekijöitä yhtä paljon lasten haastatteluiden litterointiin ja koontiin verrattuna, joka mahdollisti opinnäytetyöhön suuremman aineiston kartoittamisen.

Luotettavuuden kannalta kyselyssä voi ilmetä myös haasteita, joita haastattelussa ei esiinny. Koska kysely oli mahdollista täyttää työntekijän valitsemalla ajalla, ei etukäteen voitu tietää, kuinka monta vastausta kyselyyn saadaan. Työntekijä voi myös kokea kyselyyn osallistumisen haastattelua työläämpänä, sillä kysely täytettiin käsin.

Kyselyn haasteena voidaan nähdä myös se, ettei kyselyä täytettäessä ohjeita tai tarkennusta voida enää kysyä, mikä taas mahdollistuu haastattelussa.

Opinnäytetyön lähtökohtana oli saada lasten kokemuksia sekä ajatuksia kriisi- ja vastaanotto-osaston toiminnasta työntekijöiden tietoon. Työntekijöiden kyselyiden vastausten avulla saatiin esiin uusia näkökulmia ja siten tuettua lasten vastauksia työntekijöiden näkemyksillä lasten kokemuksista. Prosessin jälkeen voidaankin todeta merkitykselliseksi ja hyväksi ratkaisuksi työntekijöiden kyselyn toteuttaminen lasten haastatteluiden lisäksi.

7.2 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyön aineistosta mielenkiintoisena huomiona nousi lapsen vastentahtoinen sijoitus ja työntekijöiden kokemus sen haasteellisuudesta. Kehittämisehdotuksena voidaan esittää kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyön kehittämistä, jolloin lapsen saapuessa osastolle kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen on varattu selkeästi aikaa. Aineiston perusteella voidaan myös todeta, että työelämässä on tarvetta tutkimustiedolle vastentahtoisesti sijoitetun lapsen tukemisesta.

Känkäinen (2013, 10) on tutkinut väitöskirjassaan taideperustaisten menetelmien soveltuvuutta lastensuojeluun. Taidelähtöisten menetelmien koettiin tutkimuksen tuloksissa vahvistavan lapsen kasvua ja kehitystä sekä tuottavan tietoa ja ymmärrystä. Tutkimuksen tulosten perusteella taidelähtöisten menetelmien käyttö on merkityksellistä myös haavoittuvissa oloissa varttuneiden lasten kanssa työskenneltäessä. (Känkäinen 2013, 91, 95-97.) Opinnäytetyön aineistosta ei noussut esille taidelähtöisten menetelmien tarve, mutta aineiston perusteella voidaan todeta lasten pitävän mielekkäänä ohjaajien kanssa yhdessä vietettyä aikaa ja yhteistä tekemistä. Kehittämisehdotuksena kriisi- ja vastaanotto-osastolle voidaankin ehdottaa taideperustaisten menetelmien lisäämistä tai mukaan ottamista arjessa käytettäviksi menetelmiksi. Taidelähtöisten menetelmien avulla työntekijät voivat saada käyttöönsä uudenlaisia menetelmiä lapsen kohtaamiseen.

Tulevia tutkimuksia varten kehittämisehdotuksena opinnäytetyön prosessin perusteella voidaan todeta, että lasten kokemuksia ja mielipiteitä selvitetessä tulisi hyödyntää useampaa haastattelukertaa lasten kanssa. Sen avulla haastattelija voi mahdollisesti luoda lapsen kanssa läheisemmän vuorovaikutussuhteen, jonka avulla lapsen voi olla mielekkäämpää kertoa haastavistakin asioista haastattelijalle. Listenbeen (2015, 5) mukaan, lapset jotka ovat kokeneet traumaattisen tapahtuman saattavatkin hyötyä useammasta haastattelukerrasta. Myös useissa tutkimuksissa osoitetaan, että osa lapsista hyötyy useammasta haastattelusta, jolloin saman haastattelijan tulisi toteuttaa haastattelut. (Forensic Interviewing: A Primer for Child Welfare Professionals 2017, 5.) Tämä kehitysehdotus on kuitenkin kriisi- ja vastaanotto-osaston ympäristössä haastava, sillä lapset ovat sijoitettuna kriisi- ja vastaanotto-osastolle eri pituisia aikoja, eikä kaikkien lasten kohdalla pystytä rajallisen ajan vuoksi takaamaan useampaa haastattelukertaa.

Lastensuojelussa korostuu riskien tunnistaminen ja niihin puuttuminen, jossa kriisi- ja vastaanotto-osaston toiminnalla on merkittävä rooli lapsen kielteiseen kehityskulkuun puuttujana. Sen vuoksi ei olekaan merkityksetöntä, miten kriisi- ja vastaanotto-osastolla lapsen kanssa toimitaan, sillä käsittelemättömät traumaattiset kokemukset voivat altistaa ylisukupolviselle kielteiselle kehityskululle, johon voidaan pyrkiä vaikuttamaan tai mahdollisesti sitä ennaltaehkäisemään. (Poijula 2016, 11; Toivonen 2017, 17.) Kriisi- ja vastaanotto-osaston asiakkaaksi tuleminen voikin vaikuttaa merkittävästi lapsen elämään, jolloin jokaisen työntekijän tulisi pystyä näkemään lapsen tilanne yksilöllisenä. Aineiston perusteella ehdotetaan, että lasten kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä lasten sijoituksesta tutkittaisiin lisää. Opinnäytetyön aineisto on melko suppea, jonka vuoksi olisi merkityksellistä tutkia aihetta laajemmin. Aiempien tutkimusten perusteella lasten kokemusten selvittäminen ja lasten kuulluksi tuleminen nähdään tärkeänä lapsen osallisuutta lisäävänä tekijänä, jonka vuoksi myös pienten lasten kokemusten tutkiminen nähdään merkityksellisenä.

Lähteet

Aaltonen, T., Hoikkala, S., Kojo, R., & Tervo, J. 2017. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. Työpäpaperi 19/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.11.2018. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132271/URN_ISBN_978-952-302-855-5.pdf

Ainsworth, F., & Hansen, P. 2005. A dream come true – no more residential. A corrective note. *International journal of social welfare*, 14, 195-199. Viitattu 4.11.2018. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.452.3304&rep=rep1&type=pdf>

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.

Braun, V., & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 2, 77-101. University of West of the England. http://eprints.uwe.ac.uk/11735/2/thematic_analysis_revised

Butcharti, A., Phinney Harvey, A., Mian, M., & FURNISS, T. 2006. Preventing Child Maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. World Health Organization and International Society for Prevention of child abuse and neglect. Viitattu 8.11.2018. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_eng.pdf;jsessionid=34D53B9FC8D35ACF573B303A9F77DD88?sequence=1

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.

Eskola, J., & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. p. Jyväskylä: Vastapaino.

Eskonen, I. 2005. Perheväkivalta lasten kokemana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print.

Forensic Interviewing: A Primer for Child Welfare Professionals 2017. Child Welfare Information Gateway. Children's Bureau. Viitattu 27.10.2018. <https://www.child-welfare.gov/pubPDFs/forensicinterviewing.pdf>

Hedrenius, S. & Johansson, S. 2016. Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Helsinki: Tietosanoma.

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino.

Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksesta Lastensuojelun ytimissä. Toim. Bardy, M. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 3. p. Helsinki

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Työpapereita 30/2007. STAKES. Sosiaali – ja terveysalan tutkimus – ja kehittämiskeskus. Helsinki: Valopaino.

Heino, T., & Pösö, T. 2003. Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä. Julkari. STM:n hallinnonalan avoin julkaisuarkisto. Yhteiskuntapolitiikka, 68, 6, 584-596. Viitattu 4.11.2018.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100156/036heino.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hietämäki, J. 2015. Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Printing House. Viitattu 17.10.2018.

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/46576/978-951-39-6257-9_vaitos_220812014.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. p. Helsinki: Tammi.

Holopainen, O., Lyytikäinen, T., & Niskanen, H. 2018. Selvittelevä haastatteluorientaatio. Toim. Hyvärinen, S., & Pösö, T. Keuruu: PS-Kustannus.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 23.5.2018. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Hyvärinen, S., & Pösö, T. 2018. Johdanto. Teoksessa Lasten haastattelu lastensuojelussa. Toim. Hyvärinen, S., & Pösö, T. Keuruu: PS-Kustannus.

James, R. K. & Gilliland, B. E. 2013. Crisis Intervention Strategies. Seventh edition. Viitattu 8.11.2018. https://books.google.fi/books?id=E2sKf-sexZwC&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Kataja, K. 2012. Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Akateeminen väitöskirja. Turun yliopisto. Turku: Uniprint.

Kiireellinen sijoitus 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 22.5.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellisen-sijoitus>

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4., uud. p. Toim. Valli, R., & Aaltola, J. Juva: PS-kustannus.

Korkman, J. 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Lasten haastattelu lastensuojelussa. Toim. Hyvärinen, S., & Pösö, T. Keuruu: PS-Kustannus.

Kunnallisen lastensuojeluyksikön esite. N.d. Yksikön www-sivut. Viitattu 9.11.2018.

Kuoppala, T., & Säkkinen, S. 2017. Tilastoraportti 17/2018. Lastensuojelu 2017. 25.5.2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-tiedosto. Viitattu 15.10.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Känkäinen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.

Laakso, R. 2013. Mistä koti huostaanotetulle lapselle. KAKS - Kunnallisan alan kehittämissäitiö. Viitattu 8.11.2018. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/12/Mista_koti_huostaanotetulle_lapselle.pdf

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampere University press.

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Valli, R., & Aaltola, J. 4., uud. p. Juva: PS-kustannus.

Lassander, M., & Karila-Hietala, R. 2015. Nuoren mielenterveyden ensiapu – mielenterveysosaamista lasten ja nuorten kohtaamiseen. Mieli. Suomen Mielenterveysseura. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

LastSL 417/2007. Lastensuojelulaki. Annettu 13.4.2007. Viim. muutos 28.12.2017. Viitattu 16.10.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Listenbee, R. 2015. Child Forensic Interviewing: Best Practices. Working for youth justice and safety. Juvenile justice bulletin. Viitattu 27.10.2018 <https://www.ojjdp.gov/pubs/248749.pdf>

- Lämsä, A-L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Oulu: Oulu University Press. TARKISTA.
- PEL 731/1999. Perustuslaki. Annettu 11.6.1999. Viim. muutos 4.11.2011. Viitattu 18.3.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Peltonen, I. 2009. Uusi työntekijä työpöytänsä ääressä. Teoksesta lastensuojelun ytimissä. Toim. Bardy, M. 50. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 3. p. Helsinki.
- Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukena. 3. uud. p. Helsinki: Kirjapaja.
- Pösö, T., Skivenes, M., & Hestbæk, A-D. 2013. Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states - time for a child centric approach? European Journal of Social Work, 17, 4, 475-490. Viitattu 8.11.2018. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2013.829802?src=recsys&>
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3. uud. p. Helsinki: Edita.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampereen yliopisto-Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 28.10.2018. <https://www.fsd.uta.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>
- SHL 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Annettu 30.12.2014. Viim. muutos 19.12.2017. Viitattu 22.5.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Sijoitus avohuollon tukitoimena 2016. Lastensuojelunkäsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 22.5.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>
- Taskinen, S. 2017. Lastensuojelun vaativin ja näkyvin osa. Julkari. STM:n hallinnonalan avoin julkaisuarkisto. Yhteiskuntapolitiikka, 82, 3, 363-364. Viitattu 4.11.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135399/YP1703_Taskinen_Sirpa.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Toivonen, V-M. 2017. Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Yliopistollinen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: Alma Talent.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi.
- Uusitalo, H. 2001. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 1.-7. p. Juva: WSOY.
- Vaininen, S. 2011. Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen

yliopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print. Viitattu 17.10.2018. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66803/978-951-44-8591-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vastaanottokoti. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 18.3.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/vastaanottokoti>

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uud. p. Juva: PS-Kustannus.

YK:n yleissopimus LAPSEN OIKEUKSISTA. Unite for children. UNICEF. PDF-tiedosto. Viitattu 21.3.2018. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Liitteet

Liite 1. Saatekirje lasten vanhemmille

Saatekirje

Opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa 4. vuotta sosionomeiksi ja toteutamme yhdessä (sijoituspaikan nimi) kriisi- ja vastaanotto-osaston kanssa opinnäytetyön vuoden 2018 aikana. Opinnäytetyön aihe on *"Alle 12-vuotiaan lapsen tukeminen sijoituksen alkaessa kriisi- ja vastaanotto-osastolla."* Opinnäytetyössä tutkitaan lasten kokemuksia kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sitä, miten lasten sopeutumista kriisi- ja vastaanotto-osastolle voisi tukea työntekijänä.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sijoituksen alusta. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa lasten kanssa työskenteleville työntekijöille tietoa lasten kokemuksista ja ajatuksista, joita he voivat hyödyntää kohdatessaan lapsia kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Tutkimus kehittää kriisi- ja vastaanotto-osaston toimintaa tuomalla lasten äänet kuuluviin. Haastatteluiden aineisto käsitellään luottamuksellisesti.

Opinnäytetyön tiedonkeruu toteutetaan lasten yksilöhaastatteluilla. Haastatteluiden tuloksista ei tule ilmi lapsen henkilöllisyys. Vastausten säilytyksessä ja käsittelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta lapsen yksityisyyden suojaamiseksi. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen haastatteluiden aineisto tuhoetaan asiaan kuuluvalla tavalla. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Jyväskylän ammattikorkeakoulusta Taja Kiiskilä ja Johanna Moilanen. Opinnäytetyö julkaistaan valmistumisen jälkeen internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

Ystävällisin terveisin

Iina-Mari Honkonen & Janina Nuorala

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Kasvatustyö

SOS15s1

Liite 2. Lupalomake lasten haastattelua varten

Lupalomake lapsen haastatteluun

Huoltajan suostumus lapsen haastatteluun

Tämä suostumus antaa opinnäytetyön tekijöille Iina-Mari Honkoselle ja Janina Nuoralalle luvan äänittää lapsen yksilöhaastattelun ja käyttää haastattelusta kerättyä aineistoa opinnäytetyön teossa. Opinnäytetyö tuottaa merkityksellistä tietoa lasten kanssa työskenteleville työntekijöille. Haastatteluiden tuloksista koostetaan lapsille oma esite, joka toimii myös työmenetelmänä lasten kanssa työskenteleville työntekijöille. Esite tulee ainoastaan kriisi- ja vastaanotto-osaston käyttöön eikä se tule liitteeksi opinnäytetyöhön. Esitteessä ei ole lasten tunnistetietoja. Opinnäytetyössä lapsen tunnistetiedot häivytetään siten, että lasta ei voida tunnistaa. Haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti. Haastatteluiden vastauksia käytetään ainoastaan opinnäytetyön ja esitteen teossa. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto häivytetään asianmukaisesti. Valmis opinnäytetyön julkaistaan www.theseus.fi sivustolla.

Lasten yksilöhaastattelun kysymykset on hiottu yhdessä lastensuojelun ammattilaisten ja opinnäytetyön ohjaajien kanssa tutkimukseen sopiviksi ja relevanteiksi. Kysymykset on hiottu sellaisiksi, että lapsen on helppo ymmärtää kysymysten sisältö ja vastata kysymyksiin. Kysymysten tarkoituksena on kartoittaa lapsen kokemuksia ja mielipiteitä kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja siellä olemisesta. Kysymysten avulla kartoitetaan, mitkä asiat ovat olleet lapselle merkityksellisiä ja mieleen painuvia.

Annan suostumuksen lapseni haastatteluun ja luvan käyttää haastattelun aineistoa opinnäytetyötä ja esitettä varten.

Paikka ja aika:

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Liite 3. Lasten puolistrukturoitu yksilöhaastattelu

Lasten puolistrukturoitu yksilöhaastattelu

Taustatiedot

1. Kuinka monta vuotta olet?

Lapsen saapuminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle

2. Muistatko, kun saavuit tänne (sijoituspaikan nimi)?
3. Mitä muistat (sijoituspaikan nimi) saapumisesta?
4. Muistatko, kuka ohjaaja oli sinua vastassa (sijoituspaikan nimi)?
5. Mistä muistat ohjaajan?
6. Mitä teitte ohjaajan kanssa, kun saavuit (sijoituspaikan nimi)?
7. Oliko sinulla jotain tärkeää mukanas, kun saavuit (sijoituspaikan nimi)?
8. Mitä se oli?
9. Jäikö jotain tärkeää kotiin?
10. Mitä se oli?

Lapsen oma käsitys kriisi- ja vastaanotto-osastolla olosta

11. Kertoiko ohjaaja sinulle, mitä (sijoituspaikan nimi) olo tarkoittaa?
12. Tiedätkö, miksi olet täällä (sijoituspaikan nimi)?
13. Mikä täällä (sijoituspaikan nimi) on mukavinta?
14. Mikä täällä (sijoituspaikan nimi) on ikävintä?
15. Millainen on mukava ohjaaja?
16. Mitä mukavaa olette tehneet yhdessä ohjaajan kanssa?
17. Mitä haluaisit kertoa (sijoituspaikan nimi) toiselle lapselle, joka on tulossa (sijoituspaikan)?
18. Onko sinulla jotain muuta, mitä haluaisit meille vielä kertoa?

Liite 4. Saatekirje työntekijöille

Ohjeistus työntekijöille kyselyyn vastaamiseen

Opiskelemme Jyväskylän ammattikorkeakoulussa 4. vuotta sosionomeiksi ja toteutamme yhdessä (sijoituspaikan nimi) kriisi- ja vastaanotto-osaston kanssa opinnäytetyön vuoden 2018 aikana. Opinnäytetyön aihe on "Alle 12-vuotiaan lapsen tukeminen sijoituksen alkaessa kriisi- ja vastaanotto-osastolla". Opinnäytetyössä tutkitaan lasten kokemuksia kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sitä, miten lasten sopeutumista kriisi- ja vastaanotto-osastolle voisi työntekijänä tukea.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää lasten kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä lapsen kriisi- ja vastaanotto-osastolle saapumisesta ja sijoituksen alusta. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa lasten kanssa työskenteleville työntekijöille tietoa lasten kokemuksista ja ajatuksista, joita he voivat hyödyntää kohdatessaan lapsia kriisi- ja vastaanotto-osastolla. Tutkimus kehittää kriisi- ja vastaanotto-osaston toimintaa tuomalla lasten äänen kuuluviin. Haastatteluiden aineisto käsitellään luottamuksellisesti.

Opinnäytetyön tiedonkeruu toteutetaan lasten yksilöhaastatteluilla ja teille työntekijöille toteutettavalla kyselylomakkeella. Haastatteluiden tuloksista ei tule ilmi lapsen henkilöllisyys. Vastausten säilytyksessä ja käsittelyssä noudatetaan erityistä huolellisuutta lapsen yksityisyyden suojaamiseksi. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen haastatteluiden aineisto tuhoataan asiaan kuuluvalla tavalla. Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Jyväskylän ammattikorkeakoulusta Taja Kiiskilä ja Johanna Moilanen. Opinnäytetyö julkaistaan valmistumisen jälkeen internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

Täytetty kyselylomake tulee palauttaa (sijoituspaikan nimi) johtajalle XX.XX.2018 mennessä. Toivomme, että vastaatte kyselyn kysymyksiin kokonaisuudessaan lausein ja huomioitte vastauksissa lapsen näkökulman asioihin. Arvioitu kyselyyn vastaamisaika on 20-30 minuuttia. Kiitämme teitä jo etukäteen vastauksista ja vaivannäöstä.

Ystävällisin terveisin

Iina-Mari Honkonen & Janina Nuorala

Jyväskylän ammattikorkeakoulu Sosiaalialan koulutusohjelma

Kasvatustyö

SOS15s1

Liite 5. Kyselylomake kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöille

Kyselylomake kriisi- ja vastaanotto-osaston työntekijöille

Lapsen saapuminen kriisi- ja vastaanotto-osastolle

1. Miten huomioit lasta hänen saapuessaan kriisi- ja vastaanotto-osastolle?
2. Mikä on ollut haasteellisinta sinulle ohjaajana lapsen saapuessa kriisi- ja vastaanotto-osastolle?
3. Mikä on mielestäsi tuonut lapsille iloa osastolla sijoituksen alkaessa?

Turvallisuuden tunteen tukeminen

4. Millä tavoin lapsen turvallisuuden tunnetta tuetaan (sijoituspaikan nimi)?
5. Mistä tietää, että lapsi kokee turvallisuuden tunnetta?
6. Millä tavoin lapsen arkea pyritään tasapainottamaan (sijoituspaikan nimi)?
7. Millainen vaikutus arjen tasapainottamisella on mielestäsi lapseen?
8. Miten mielestäsi säännöt ja päiväjärjestys vaikuttavat lapsen turvallisuuden tunteeseen (sijoituspaikan nimi)?
9. Millä tavoin tuet lapsen ihmissuhteita kriisi- ja vastaanotto-osastolla?
10. Millainen vaikutus lapsen ihmissuhteiden tukemisella on mielestäsi lapseen?

Lapsilta saatu palaute

11. Millaisia toiveita lapset ovat esittäneet toiminnan kehittämiseksi?
12. Mistä asioista olette saaneet lapsilta positiivista palautetta?

Toiminnan kehittäminen

13. Miten kehittäisit kriisi- ja vastaanotto-osaston toimintaa tilanteissa, joissa lapsi saapuu osastolle?

Vapaa sana: